

www.bastinaobjave.com

DUHOVNI PROPISI MUBAREK RAMAZANA

Ajetullah Hadži Mirza Dževad Maliki Tabrizi, veliki arif, filozof i fakih

Sa perzijskog preveo: Muamer Kodrić

Tekst pred nama je samo dio veće knjige pod naslovom *El-Murâqebât*, koja je već ušla u red klasičnih djela i neizostavno štivo svakog duhovnog putnika, a koja obrađuje svaki mjesec zasebno u pogledu njegovih vrlina, svojstava i dobrih djela u njemu.

Sadržaj:

Rezultati i korist od posta i gladovanja.....	2
Vrste posta.....	4
Vrste postača prema nijetu i cilju.....	4
O još nekim vrstama posta i stanjima Božijih ljudi.....	5
Vrste postača prema načinu njihove ishrane.....	6
Pravila iftara i sehura.....	6
Neke od vrlina i vrijednosti časnog ramazana.....	7
O izvanrednosti i blistavosti dova časnih Imama.....	9
Pravila učenja Kur'ana i dova.....	9
Prepreke razumijevanju Kur'ana.....	11
Propisi i pravila dove.....	12
Kako upućivati dovu?.....	13
O ostalim propisima ramazana.....	17
Iftar.....	18
Sehur.....	18
O noći kadr i njenom traženju.....	18
Pozivanje na iftar i odlaženje na iftar.....	19
Više o Lejletul-kadru.....	19
Ponešto o ovome svijetu.....	21
Posljednja noć ramazana.....	21
Kako da se oprostimo sa ramazanom?.....	22
O bajramu.....	22

Među najvažnije dužnosti istrajnog salika (duhovnog putnika) spada da pokuša saznati što više o ovom veličanstvenom mjesecu tokom kojeg Svevišnji poziva Svoje robove na gozbu koju je On za njih priredio, te da se potruži dokučiti pravi smisao posta i gozbe koju je Bog priredio Svojim robovima. Pošto to pojmi i shvati, mora se potruditi da stekne zadovoljstvo svog domaćina – Svevišnjeg Gospodara, i to tako što će nastojati da u svojim postupcima bude čist i iskren.

Rezultati i korist od posta i gladovanja

Gladovanje, kao najočividnija manifestacija posta, donosi saliku koji kroči Božijim putem različite i nebrojene koristi, i to i u pogledu rasta njegove razine spoznaje Boga i u pogledu njegovog duhovnog odgoja i napretka. Što se tiče blagodati posta, u predajama je o tome dosta kazano, te je svrsishodno ovdje navesti neke od tih predaja, a onda ćemo kazati nešto o njihovim razlozima i značenjima.

Od Poslanika, s.a.v.a.s., se prenosi: „Borite se protiv svoje strasti gladu i žeđu, jer nagrada za to je poput nagrade onome ko se bori na Božijem putu. Doista Bogu nema ništa draže od posta.“

On, s.a.v.a.s., također je rekao: „Onaj ko posti više od drugih, i više od drugih se boji Boga, na Danu sudnjem uživat će kod Gospodara najviši položaj.“

Ovaj Prvak, s.a.v.a.s., također je rekao Usami: „O Usama, ako možeš, učini da kad ti melek smrti dođe, zatekne tvoj stomak praznim i tvoju džigaricu žednom. Učini tako, pa ćeš steći najuzvišenije boravište, bit ćeš zajedno sa Božijim poslanicima, uzlet tvog duha obradovat će meleke i prizvat ćeš na sebe Božiji blagoslov.“

Rekao je i: „Čuvajte svoje stomake praznim i budite strogi prema svojim tijelima, pa vam možda uspije susreti se s Bogom.“

U hadisu sa Miradža srećemo: „O Ahmede, znaš li šta je posljedica posta? Posljedica posta jeste malo jesti i malo govoriti. A znaš li šta je posljedica ćutanja? Posljedica ćutanja jeste mudrost, a posljedica mudrosti jeste spoznaja, jekin. A kad čovjek ostvari jekin, on onda ne brine kako će mu proći dan – u teškoćama ili u jadima, u nesreći ili u izobilju. Takvo je stanje onih koji dosegnu stupanj zadovoljstva, a svakome ko dosegne ovaj stupanj nužno darujem tri svojstva: zahvalnost koja nije pomiješana sa neznanjem, sjećanje na Mene koje nije pomiješano sa zaboravom, ljubav prema Meni koja nije pomiješana s ljubavlju prema drugima. Onoga Ko me voli tako da ljubav prema meni ne mijesha s ljubavlju prema drugima Ja zavolim i učinim da ga drugi zavole. Otvorim oči njegovog srca tako da on može gledati Moju Veličinu i Čast. Takvome ne uskratim znanje i spoznaju kakve darujem posebnim robovima Svojim. S njim sam u tmuni noći i na svjetlu dana, govorim s njim, pa on odvraća svoje srce od druženja i razgovora s drugima pored Mene. Učinim da čuje govor Moj i govor Mojih meleka, i njemu otkrijem Svoje tajne koje sam skrio od drugih...“

Vidimo, dakle, o kakvim se sve vrijednostima i prednostima posta govori u ovoj predaji. Na temelju ovakvih predaja i njihovog tumačenja znalci ahlaka spominju brojne koristi od posta, a mi ćemo ovdje navesti samo neke:

Jedan od rezultata uzdržavanja od hrane jeste očišćenje srca i izoštravanje uma. Prejedanjem i sitošću čovjek dolazi u stanje slično pijanstvu, te mu um od toga postaje trom i otupio, gubi sposobnost da zaključuje i brzo razmišlja, a kao posljedica toga srce postaje slijepo. Nasuprot tome, gladovanje izoštrava um, čisti svijest i čini srce pripravnim za spoznaju. Predaja od Poslanika, s.a.v.a.s. u vezi s ovim kaže: „Onome ko svoj stomak drži praznim pamet doseže vrhunac i njegov um snaži.“

Drugi rezultat gladovanja jeste razvijanje skrušenosti i poniznosti, odbacivanje samoljublja, oholosti, uznositosti i umišljenosti, a znamo da je pobrojano uvrelo zla, propasti i lošeg služenja Bogu. Onaj ko se pomoću posta oslobodi ovih zala pripremio je sebe za poniznost i skrušenost pred Istinitim.

Naredni rezultat gladovanja jeste opadanje sila strasti i onih želja koje čovjeka najčešće vode u grijeh i činjenje nedoličnih djela. Znamo da većina grijeha i ružnih djela potječu od lošeg govora i tjelesnih strasti, što znači da susprezanjem strasti putem posta možemo sebe spasiti od mnogih opasnih grijeha.

Rezultat posta jeste i smanjenje pospanosti. Znamo da je preveliko spavanje najveći uzrok gubljenja vremena i traćenja našeg životnog vijeka, odnosno najvrjednijeg kapitala koji imamo za onaj svijet. Post smanjuje pospanost i čini nas spremnim na noćno bdijenje, a to je osnov svakog dobra. Tako čovjek biva potpomognut u njegovom ibadetu, a to su ljestve kojima se uspinje do „mjesta pohvaljenog“.

Među rezultate posta spada i to što on olakšava ibadet, a i on sam je ibadet. Onaj ko je navikao malo jesti, vrijeme koje bi utrošio na stjecanje opskrbe, zarađivanje za hranu i užitke, može posvetiti ibadetu. Da ne govorimo da je prejedanje glavni uzrok mnogih bolesti i slabosti. Usto, čovjek ovako sebe poštedi mnogih muka i problema koje donosi nastojanje da se što više zaradi. Tako on i ima više vremena i pošteđuje sebe problema.

Rezultat posta je i to da on uvećava čovjekovu sposobnost da bude velikodušan, da poklanja i udjeljuje, čini ga pripravnim za obavljanje hadža, zijareta i drugih ibadeta koji iziskuju troškove. Umjesto da novac troši na kupovinu suvišnog jela i pića, ili liječenje bolesti koje su izazvane prejedanjem, čovjek taj novac može utrošiti na obavljanje spomenutih ibadeta.

Nabrojane vrijednosti posta tako su značajne da mi i nismo u stanju shvatiti njihovu stvarnu vrijednost. To naročito važi za prvu vrijednost posta, dakle za čišćenje srca i izoštravanje uma. Jer, um je preduvjet svih dobrih djela, i zato je u predaji kazano: „Trenutak razmišljanja bolji je nego sedamdeset godina ibadeta.“

Iz dosad kazanog može se izvući sljedeće zaključke vrijedne pažnje:

Možemo sa sigurnošću razumijeti zašto Gospodar poziva Svoje goste na gošćenje gladovanjem. Ta, zar upravo post nije razlogom približavanja Istinitom i preduvjet za spoznavu Njega! A ima li išta ljepše i bolje nego što je približiti se Istinitom i spoznati Ga!

Iz dosad kazanog također je jasno da post nije obaveza kojom nas Bog opterećuje, već čast koju nam On ukazuje. Dužnost da postimo jeste golema blagodat koju nam je Gospodar podario, to je počast i dar za koji moramo biti posebno zahvalni. Stoga moramo biti svjesni da su Božije riječi kojima nam je propisan post: *O vjernici, propisuje vam se post kao što je propisan i onima prije vas*¹, prava blagodat i milost, jer to je poziv na Božiju gozbu i približavanje Njemu.

Razmišljajući o tome da je jedna od mudrosti obaveze posta u tome što post slabi snage strasti koje vode u grijeh, zaključujemo da se u vrijeme iftara ne smijemo prejedati i jesti onoliko koliko bismo inače pojeli u toku dana ili čak i više. Time bismo poništili sve rezultate posta i gladovanja u toku dana.

Svijest o blagodatima i koristima posta nalaže nam da se po svaku cijenu potrudimo postiti ispravno, propisno i iskreno, e kako bismo ostvarili sve one goleme koristi koje post nudi.

Razmišljajući o mudrostima obaveze posta, možemo zaključiti i šta je to što umanjuje kvalitet posta, a šta je ono što našem postu daje dodatnu vrijednost, šta je ono što ide skupa s postom i nadopunjuje ga, a šta je potpuno oprečno postu i nespojivo s njim. Tako ćemo lakše razumijeti predaju u kojoj se kaže: „Post nije samo suzdržavanje od jela i pića. Kad postiš, treba da posti i tvoje meso, tvoje oči, tvoj jezik, čak i (u nekim inačicama ove predaje) tvoja koža i tvoja kosa treba da poste.“

Iz dosad kazanog moramo zaključiti da cilj našeg posta ne smije biti samo stjecanje ahiretske nagrade i traženje spasa od džehenemske vatre, premda se postom, naravno, ostvaruje i ovo dvoje. Kroz svoj post moramo nastojati da nas to djelo približi Bogu, da uzdigne naš duhovni stupanj i učini da Bog nama bude zadovoljan. Postom se čovjek mora udaljiti od životinjskog i tjelesnog, a ukrasiti se onim melekutskim i duhovnim.

Razmišljajući o naprijed rečenom možemo zaključiti da, budući da nam je Gospodar ukazao tu čast i blagodat da nas pozove na Njegovu gozbu, nedopušteno je svako ponašanje, svako govorenje ili razmišljanje koje nije dostojno Njegovog prisustva i koje ukazuje na našu nemarnost i nepristojnost. Ne smijemo, dakle, dopustiti da Božijoj gozbi prisustvujemo tako što će On obraćati pažnju na nas, a mi ćemo biti nemarni prema Njemu, On će se okrenuti k nama, a mi ćemo se zakretati od Njega, On će biti obziran prema nama, a mi nemarni prema Njemu. Doista bi

---

¹ Al-Baqara, 183

to bilo krajnje ružno i nepristojno ponašanje i niko pametan ne bi sebi dopustio da se ovako ophodi. Uostalom, da vas neki vaš prijatelj zovne na gozbu, naljutio bi se na vas ukoliko biste se prema njemu ovako ponijeli. Naravno, iz Svoje milosti i milosrđa Bog prelazi preko našeg nepristojnog ponašanja, te je svojim robovima u dužnost stavio mnogo manje nego što bi oni ustvari trebali činiti. Kako bi im olakšao, On pređe preko stvari koje ne čine iako ih mogu činiti. Ali, istinski Božiji robovi sebi nipošto ne dopuštaju da se prema Gospodaru ponesu nedolično. Oni se prema svemu što im je obaveza ili što im je zabranjeno postavljaju na način koji istinski i najljepše oslikava njihovo robovanje Bogu i koji je dostojan njihovog Gospodara. Oni drže nedostojnim ne učiniti za svoga Gospodara najviše i najbolje što mogu.

Treba, stoga, pogledati šta Imam Sadik, mir neka je na nj, smatra nužnim za postača, pa se pokušati držati toga:

„Postać mora vidjeti sebe kao putnika ka Ahiretu. On mora biti ponizan, skrušen, skroman i pokoran kao rob koji se plaši svog gospodara. On mora biti u stalnom strahu od Boga. Svoje srce mora čistiti od mahana i zala, a svoju unutarnjost sačuvati od oholosti i samoljublja. Ne smije se osvrtni ni na šta osim na Boga. Svu svoju ljubav i želju mora usmjeriti na Boga, a svoje srce odvratiti od svake ljubavi osim one prema Bogu. Svoje tijelo i svoju dušu mora pokloniti Njemu. Dušu mora učiniti vrčem sjećanja na Njega, a svoje tijelo koristiti samo kako bi Njemu robovao. Posebno mora čuvati svoj jezik od svega što je grijeh i nedolično. Pa ako sve to uspije učiniti, tad je dao svom postu ono pravo koje mu pripada. Ukoliko umanju nešto od ovoga, utoliko je uskratilo svom postu pravo koje ima kod njega i za toliko je sebi umanjio sevab i nagradu koju post nosi.“
Valja razmisliti o obavezama postača koje u ovoj predaji navodi Imam Sadik, mir neka je na nj, e kako bismo shvatili o kakvim sve dobrima se ovdje radi. Naprimjer, ukoliko postač sebe vidi kao putnika ka Ahiretu, on će biti svjestan da je stalno sve bliži cilju svog putovanja, te će i njegova ljubav prema ovom svijetu bivati sve manja. Ponizan, skrušen i skroman rob nastojat će da njegovo srce ne raduje ništa osim ljubavi prema Bogu. Postač koji je svoju dušu i tijelo posve preda Bogu, i kloni se svega što nije Bog, njegova duša i tijelo, duh i svijest, bit će posve obuzeti sjećanjem na Boga, ljubavlju prema Njemu i robovanjem Njemu. Takav post bit će post onih koji se približavaju Bogu. Molimo Boga da, zarad Njegovih evlija i prijatelja, da barem jedan dan u našim životima ispostimo onako kako je naprijed kazano.

Vrste posta

Postoje tri vrste posta:

Post puka, i taj post svodi se na suzdržavanje od jela i pića te pridržavanje onih propisa posta koji su navedeni u fikskim knjigama.

Post duhovne elite, koji podrazumijeva i suzdržavanje od grijeha odnosno puni obzir spram očiju, ušiju, jezika i ostalih dijelova tijela, e kako bi ih se spriječilo u činjenju grijeha.

Post elite među elitom, koji, pored nabrojanog, podrazumijeva i suzdržavanje od svega, bilo to haram ili halal, što okupira um i svijest i odvlači ih od sjećanja na Boga.

Svakako, valja znati da druga i treća vrsta posta imaju po nekoliko različitih razina. Kao što se, dakle, vjernici po svojoj bogobožnosti, skrušenosti i produhovljenosti nalaze na različitim razinama, tako je i njihov post različit. Štaviše, moglo bi se reći da kao što je svaki vjernik u biti na vlastitoj specifičnoj razini vjerovanja i bogobožnosti, tako je i post svakog od njih poseban i različit.

Vrste postača prema nijetu i cilju

Osim što se post dijeli na više vrsta u skladu s onim od čega se postač suzdržava, on se dijeli i na različite vrste posta u skladu s nijetom odnosno ciljem postača:

Postoje oni koji poste bez ispravnog nijeta, dakle ne zato da bi postom popravili svoja djela i suzdržali se od loših, već recimo iz želje da tako ostvare neku ovosvjetsku korist, lažno se

predstave kao vjernici, zato što žive u muslimanskoj sredini pa ne žele da im ljudi zamjere i iz sličnih razloga.

Postoje oni koji poste prvenstveno iz želje za ahiretskom nagradom i iz straha od džehenemske kazne.

Neki također poste plašeći se onosvjetske kazne i želeći nagradu na onom svijetu, ali i zato što žele postom osnažiti svoju vjeru i približiti se Gospodaru.

I naposljetku, ima onih koji poste isključivo iz želje da se tako približe Bogu i steknu Njegovo zadovoljstvo, i njihov post čist je od bilo kakve druge namjere.

O još nekim vrstama posta i stanjima Božijih ljudi

Neki kažu da postoji još viša razina posta, a to je post onih koji poste isključivo zato što samo Boga vide dostojnim robovanja. Kod takvih čak ne postoji niti nijet približavanja Gospodaru i traženja Njegovog zadovoljstva kroz post. Takvi čak onaj ibadet koji se čini u svrhu približavanja Bogu smatraju manjkavim. I sam sam susreo nekoliko onih koji ibadet s takvim nijetom smatraju određenom vrstom obožavanja vlastitog jastva.

Ne bih se, međutim, složio s takvim stavom. Sumnjam, uostalom, da je i jedan Božiji poslanik, evlija ili čak melek ibadet i sva svoja djela činio samo zato što jedino Boga smatra vrijednim štovanja, bez ikakve želje da se kroz svoja djela i ibadete makar približi Allahu i stekne Njegovo zadovoljstvo. Stoga smatram da je ovakav stav ekstreman i specifičan vid pretjerivanja. Prihvatam, naravno, da pojedini arifi dolaze u stanja kad je njihov ibadet lišen svakog nijeta i kad ga čine samo zato što jedino Boga vide dostojnim robovanja, ali ne vjerujem da iko, pa čak ni Božiji poslanici, može stalno i svakog trenutka posjedovati ovakvo duhovno stanje.

Uostalom, lično takvom ibadetu uopće ne bih dao prednost nad ibadetom koji se čini radi približavanja Bogu i stjecanja Njegovog zadovoljstva. Naposljetku, nema boljeg ibadeta od ibadeta Poslanika islama, s.a.v.a.s., i hazreti Alija, mir neka je na nj, a, shodno predajama, oni su obavljali ibadet s nijetom približavanja Bogu i stjecanja Njegovog zadovoljstva.

Otišao bih čak i dalje, pa bih ustvrdio da su čak i oni katkad ibadet obavljali iz straha od kazne. Jer, iz predaja znamo da bi časni Imami katkad znali izgubiti svijest govoreći o strahotama kazne Božije. Zar je onda moguće da kod nekoga ko ima ovako izraženu svijest o strahoti Božije kazne ta svijest nema baš nikakvog utjecaja na njegov ibadet?! Lično smatram da je takvo što ako ne nemoguće, a ono barem teško za povjerovati.

Usudi bih se otići i još dalje, pa ustvrditi da niti Božiji poslanici i evlije, pa čak niti sam Poslanik islama, s.a.v.a.s., nisu stalno bili u istom duhovnom stanju. Ta različitost stanja potjecala je iz različitosti manifestacije Božijih Imena u njima. Kad bi se u njima manifestirala imena koja asociraju na Božiju ljepotu, u njima bi prevladavao osjećaj ljubavi i bliskosti, govorili bi uglavnom o Božijoj ljubavi i bili bi posve obuzeti tim raspoloženjem. A onda bi se u njima manifestirala imena koja asociraju na Božiju srdžbu i pravičnost, pa bi ih obuzeo osjećaj straha i skrušenosti: tad bi obično obavljali ibadet tresući se i plačući, činili bi istigfar i ponizno molili za oprost i spas od Božije kazne.

Ova različitost u manifestiranju Božijih imena dešavala se po Božijoj mudrosti i sa jasnim smislom. Na ovaj način Bog je odgajao Svoje poslanike i evlije, uzdizao njihov duhovni položaj i približavao ih Sebi sve dok ne bi ostvarili duhovno savršenstvo. Zar, uostalom, u zijaretu *Džam'e* ne srećemo: „O prvaci naši, Bog je vaša srca odgajao kroz strah i nadu!“

Promjenljivost duhovnih stanja Božijih poslanika i evlija potvrđena je i nekim predajama, i to će lahko uočiti svako ko se malo pozabavi proučavanjem njihovih životopisa. Tako nam biva jasno da nije tačan stav onih koji kažu da je ispravan samo ibadet koji se vrši bez ikakvih želja, strahova ili traženja, već zato što je samo Bog dostojan robovanja, pa makar takvo mišljenje zastupali i neki od najglasovitijih arifa. Nijet našeg ibadeta treba biti približavanje Svevišnjem, a takav nijet ne mora potjecati iz straha od Džehennema ili iz želje za Džennetom. Također, ne bih se složio da nije ispravan ibadet koji se vrši i iz takvih pobuda. Istina, Sejjid ibn Tavus, veliki alim, u svom djelu *Iqbal* štovanje Boga samo iz straha od Džehennema smatra niskim i nedostojnim motivom.

Kako sam kaže, pritom misli na one koji ne shvataju da je Bog dostojan štovanja i da nije straha od kazne na onom svijetu ne bi uopće činili ibadet. Svakako, istina je da je takav ibadet nizak i da je vjera takvih slaba i niska.

Vrste postača prema načinu njihove ishrane

Postače bismo mogli podijeliti u više kategorija i u skladu sa njihovom hranom i pićem, što ćemo u nastavku objasniti:

Prvu grupu čini li bi oni koji se hrane onim što je sasvim izvjesno stečeno na haram način. Sevab od posta takvih piše se ustvari onima kojima imetak kojim se hrane uistinu i pripada, a njima ne preostaje ništa osim grijeha zbog zuluma i kršenja prava drugih. Oni su nalik onome ko ukrade tuđe prevozno sredstvo, pa njime ode na hadž. Takav hadž pripisat će se onome kome to prevozno sredstvo uistinu pripada, a kradljivcu će ostati samo grijeh i umor od putovanja.

Drugu grupu čine oni čija je hrana odnosno novac koji zarađuju sumnjivog porijekla (sa sigurnošću se ne može reći da li je zarađen na halal način). Ovakvih je, opet, dvije vrste: oni za koje bi se ipak reklo da su svoju hranu stekli na halal način, i oni čija je zarada kojom se hrane toliko sumnjiva da je skoro sigurno kako je stečena haram načinom.

U treću grupu spadaju oni koji se hrane halal stečenom zaradom, ali pretjeruju u ishrani, prave obilne i raznovrsne iftare, od iftarskog do sehurskog vremena uglavnom jedu kojekakve đakonije i pretjeruju u tome. Oni su nalik onome ko se pored svoje voljene posvećuje nekim posve sporednim stvarima i zanemaruje voljenu. Takav ustvari i ne zaslužuje da se nađe sa voljenom. Ovakvi bi morali porazmisliti o svojoj ljubavi prema Bogu i upitati se nisu li oni ustvari robovi vlastitih stomaka. A jadan je čovjek koji je umjesto da robuje Bogu rob vlastitog trbuha! Oni, pak, koji posve pretjeruju u količini i kvalitetu svoje ishrane nimalo se ne razlikuju od onih koji se hrane haramom stečenom zaradom. Takvi, ustvari, svojim iftarima i pretjerivanjem u jelu čine grijeh koji posve potire njihov post.

Petu skupinu čije oni koji se hrane zaradom koja je stečena na halal način, a u svom jelu i piću ne pretjeruju te jedu i piju onoliko koliko im je dovoljno. Oni ne pripremaju preobilne i kojekakvim đakonijama prenatrane trpeze i kada jedu ne pretjeruju niti pretrpavaju svoj stomak. Takvi se zadovolje samo jednom vrstom hrane i ne dopuštaju sebi da u jelu otkriju neki naročiti užitak. Kod Boga je doista visok položaj takvih i njih očekuje Njegova nagrada. A niko ne može niti zamisliti kako je Božija nagrada veličanstvena i uzvišena.

Pravila iftara i sehura

Jedno od najvažnijih pravila vezanih za iftar i sehur jeste proučiti suru *Qadr* prije nego što počne jesti. Također, važno je proučiti i dovu *Allahumme rabbe nnuril-azim*, koju se može naći u skoro svim zbirkama dova. Naime, Poslanik, s.a.v.a.s., preporučivao je Aliju, mir s njime, učenje ove dove prije iftara i sehura, te mu je rekao kako je Džibril kazao: Ko u vrijeme iftara prouči ovu dovu, bit će mu odgovoreno, njegov namaz i post će biti prihvaćeni, bit će mu udovoljeno u pogledu deset njegovih potreba, grijesi će mu biti oprošteni, bit će lišen tuge, njegovo srce će biti otvoreno, želje će mu biti ispunjene, djela će mu biti nalik djelima Božijih poslanika i iskrenih vjernika, i on će na Dan sudnji izaći lica blistavog kao pun mjesec.“

Iz predaja je posve jasno da post ne znači samo uzdržavanje od jela i pića, već i uzdržavanje od svakog grijeha. Neki grijesi, poput ogovaranja, laganja, gledanja u nedozvoljeno, vrijeđanja drugih ljudi ili nanošenja nepravde drugima, kvare post isto kao i hrana ili piće. Postač se stoga mora kloniti svih grijeha. Dok posti, mora nastojati da poste i njegove oči, uši, jezik i ostali dijelovi tijela te ne smije dopustiti sebi da čini bilo šta što se smatra grijehom. Štaviše, postač bi se morao kloniti ispraznog govora uopće i trebao bi pričati samo onda kad zaista mora. Postač ne smije sebi dopustiti da se dani njegovog posta ni po čemu ne razlikuju od ostalih dana osim po tome što ne jede i ne pije. Uvijek na umu moramo imati Poslanikove, s.a.v.a.s., riječi: „Suzdržavanje od jela i pića je najlakše od onoga što je Bog postaču učinio obaveznim.“

To što fikh ne smatra da nabrojani grijesi kvare post treba posmatrati kao fikhsku presudu kojom se kaže da te dane ne treba napošćavati, ali to ne znači da je post tokom kojeg su činjeni grijesi doista i ispravan. Veoma često je nečiji post s gledišta fikha ispravan, ali takav post nije kod Boga prihvaćen.

Dakle, post koga nam je Svevišnji propisao kao najbolje sredstvo našeg duhovnog usavršavanja i samoizgradnje mora biti čist od svih grijeha, pa bi čak najbolje bilo da se čovjek tokom posta uzmogne osloboditi i svih loših misli i srčanih grijeha. Trebalo bi, dakle, koliko god je to moguće, um i srce posve uposliti sjećanjem na Boga, zikrom, i ne dopuštati da u našu svijest i srce prodire bilo šta drugo. Onaj ko je posve svjestan ovih aspekata posta nastojat će ih i ispoštovati, e da na Danu sudnjem ne bismo bili upitani zašto tokom ramazana nisu postile i naše oči, uši, jezik i ostali dijelovi tijela, jer ne dao Bog da tad ostanemo zatečeni ovim pitanjem.

Neke od vrlina i vrijednosti časnog ramazana

U predajama je kazano mnogo toga o vrijednosti i izvrsnosti časnog mjeseca ramazana i razmišljanje o tim predajama bit će veoma korisno onome ko ima pameti i zdravo srce. Ovdje ćemo kazati ponešto o vrijednostima ovog časnog mjeseca, te ćemo spomenuti neke takve predaje:

„U svakoj ramazanskoj večeri, u vrijeme iftara, Bog oprostí grijehé sedamdeset miliona ljudi, a na kraju ramazana udijeli oprost onoliko ljudi odjednom koliko je ukupno onih kojima je tokom ramazana oprostio.“

„U prvoj večeri ramazana Bog oprostí svakome kome hoće, pa svake naredne večeri udvostručava broj onih kojima oprašta njihove grijehé, pa onda zadnje večeri udijeli Svoj oprost dvostruko više ljudi nego što je broj onih kojima je tokom ramazana oprostio“

O vrijednosti ramazana naročito slikovito govori Poslanikova, s.a.v.a.s, hutba, koju se prenosi od Imama Ride, mir s njime, a koju on prenosi od hazreti Alija, mir s njime. U ovoj predaji Poslanik, s.a.v.a.s., kaže: „O ljudi, ka vama se okrenuo Božiji mjesec praćen Njegovim bereketom, rahmetom i magfiretom! To je mjesec koji je kod Boga najbolji među svim mjesecima, a post u njemu bolji je od svakog drugog posta, njegove noći najbolje su među noćima, a njegovi trenuci najbolji su trenuci. To je mjesec u kome ste pozvani da budete Božiji gosti i u kome vam Bog ukazuje čast od Sebe. U ovom mjesecu svaki vaš dah je veličanje Boga, vaš san je ibadet, vaša djela su prihvaćena i vašim dovama je udovoljeno. Stoga iskreno i čistih srca tražite od Boga da vam pomogne da ispostíte ovaj mjesec i učíte u njemu Kur'an, jer nesretan i jadan li je onaj ko u ovom mjesecu bude uskraćen za Božiju milost i Njegov oprost. Dok ste gladni i žedni, sjetite se gladi i žeđi Dana sudnjega, pa pomozite siromašne i potrebite, poštujujte svoje starije, budite milosrdni prema mlađima i obilazite svoje bližnje. Pazite na svoj jezik, zatvorite oči za ono što vam nije dozvoljeno gledati, začepite uši za ono što ne trebate slušati, budite milosrdni prema siročadi, kajte se za svoje grijehé, ištíte od Boga na namazu, jer namaz je vrijeme kad je Bog najmilosrdniji prema Svojim robovima.“

O ljudi, vaša su prsa začepljena vašim djelima, pa ih čineći istigfar i kajući se otvoríte. Vaša su leđa povijena pod teretom grijeha, pa olakšajte sebi taj teret čineći duge sedžde. I znajte da se Bog zakleo Veličinom Njegovom da neće na muke staviti onoga ko klanja i čini sedždu te da takve na Danu sudnjem neće poslati u Vatru.

O ljudi, ko god u ovom mjesecu da iftar vjerniku postaču, Bog će mu oprostí grijehé i nagradit će ga kao da je roba oslobodio.“ Neko od prisutnih tad reče: „O Poslaniče Božiji, nismo svi u mogućnosti dati nekome iftar.“ Vjerovjesnik, s.a.v.a.s., na to kaza: „Dajte postaču makar hurmu ili čašu vode, pa se tako spasíte kazne Božije.“

„O ljudi, ko u ovome mjesecu popravi svoju ćud i djela, preći će sigurno preko Sirata na kome će se mnogima noge pokliznuti. Onome ko olakša onima koji su mu podređeni, Bog će olakšati njegov teret na Danu sudnjem. Ko druge zaštíti od vlastitog zla, Bog će ga na Danu sudnjem zaštítiti od Svoje srdžbe. Ko ukaže milost siročetu, uživat će na Danu sudnjem Božiju milost. Onome ko u ovom mjesecu obnovi svoje veze sa rodbinom, Bog će na Danu sudnjem udijeliti

Svoj oprost. Ko u ovom mjesecu bude klanjao mustehab namaze, Bog će ga na Danu sudnjem izbaviti od kazne Njegove. Onaj ko u ovom mjesecu bude obavljao ono što je propisano bit će nagrađen sedamdesetorostruko kao onaj ko te obaveze vrši u ostalim mjesecima. Onome ko tokom ovog mjeseca bude donosio salavat na mene, Bog će na Danu sudnjem otežati terezije s njegovim dobrim djelima. Onaj ko u ovome mjesecu prouči ajet iz Kur'ana bit će nagrađen kao onaj ko u nekom drugom mjesecu prouči čitav Kur'an.

O ljudi, u ovom su mjesecu otvorene džennetske kapije, pa tražite od Boga da ih ne zatvori pred vama. U ovom su mjesecu džehennemske kapije zatvorene, pa tražite od Boga da ih pred vama ne otvori. U ovom su mjesecu šejtani besposleni, pa molite Boga da se ne pozabave vama.“

Zapovjednik vjernika, mir s njime, kaže: „Tada ja ustadoh i rekoh: 'O Poslaniče Božiji, koje je najbolje djelo u ovom mjesecu?'“ On kaza: 'Najbolje djelo u ovom mjesecu jeste bogobožnost i klonjenje od onoga što je Bog zabranio.', i tada Poslanik, s.a.v.a.s., zaplaka. Ja rekoh: 'O Poslaniče Božiji, šta te nagnalo na plač?', pa on kaza: 'O Ali, nagnalo me ono što u vezi s tobom vidim u ovom mjesecu. Kao da te vidim kako obavljaš namaz, a najgori među ljudima dolazi i udara te sabljom po glavi tako da ti tjeme oboji krv.' Rekoh: 'O Poslaniče Božiji, da li ću tog dana biti postojan u vjeri?' On kaza: 'Da, bit ćeš postojan u vjeri. O Ali, onaj ko tebe ubije, mene je ubio. Ko se na tebe naljuti, na mene se naljutio. Ko o tebi ružno govori, o meni ružno govori. Jer ti si poput mene, tvoj je duh poput moga, tvoja je bit poput moje. Bog nas je obadvojicu odabrao – mene za poslanstvo, a tebe za imamet, pa ko ne prihvata tvoj imamet, taj ne prihvata ni moje poslanstvo. O Ali, ti si moj nasljednik, ti si otac moje djece, muž moje kćeri i moj halifa nad mojim ummetom, kako za moga života tako i nakon mene. Tvoja zapovijed je i moja zapovijed, a tvoja zabrana je i moja zabrana. Kunem se Bogom Koji me odabrao za poslanstvo i učinio najboljim među Njegovim robovima, ti si Njegov dokaz Božijim stvorenjima, onaj si kome su povjerene Njegove tajne i Božiji si halifa nad robovima Njegovim.“

Jedan od najvažnijih hadisa koji govore o značaju mjeseca ramazana jeste Vjerovjesnikova, s.a.v.a.s., kletva na one koji zanemaruju ovaj mjesec i ne traže u njemu oprosta za sebe. Činjenica da Poslanik, s.a.v.a.s., koji je poslan kao milost svjetovima, nekoga proklinje dovoljno govori kolikim grijehom treba smatrati nepoštivanje ramazana.

U predajama se, inače, o ramazanu kaže i to da je to mjesec u kome su šejtani sputani i okovani, da se u njemu otvaraju kapije Dženneta i zatvaraju kapije Džehennema i slično. Sve ovo ukazuje nam da se nijedan drugi mjesec ne može porediti sa ramazanom. Međutim, noći uoči džume posjeduju ove kvalitete, a donekle je slično i sa noćima mjeseca redžeba.

Oni kojima je iz hadisa jasno kakvu blagodat predstavlja ramazan, koliko je to mjesec pun vrednota i milosrđa Božijeg, iskreno će zahvaljivati Svevišnjem na ovom daru koji nam je poklonio i milosti koju nam je kroz ramazan ukazao. Takvi će nastojati iskoristiti ovaj mjesec i na najbolji način okoristiti se blagodatima koja nam je ukazana.

Neke napomene

Znam da postoje neki koji ne mogu pojmiti iskaz da su šejtani okovani tokom mjeseca ramazana ili pogrešno shvataju ono što se time hoće reći. Međutim, rezultate okovanosti šejtana tokom ramazana možemo lahko uvidjeti. Ljudi su tokom ramazana mnogo pobožniji i mnogo predaniji ibadetu, ružnih djela je kudikamo manje, a šta je, onda, to nego svojevrsno okivanje šejtana. Onaj ko poznaje prirodu šejtana i njegov način djelovanja zna da i sam post, naročito ako je praćen suzdržavanjem od ispraznog govora, ima itekako velikog utjecaja na čišćenje ljudskog srca. Uostalom, i u hadisu se kaže: „Zapriječite šejtanu puteve postom.“ Dakle, činjenica da se tokom ramazana ljudi ponašaju mnogo ispravnije i mnogo su odaniji vjeri nego inače svojevrsan je dokaz smanjene prisutnosti šejtana. Naravno, spomenutu predaju ne treba shvatiti podve doslovno, jer šejtani su uvijek prisutni među ljudima i uvijek nastoje ljude skrenuti sa pravog puta.

Posebna blagodat koja nam je ukazana u mjesecu ramazanu jeste prihvatanje naših dova, a svoju zahvalnost na tome iskazat ćemo upravo tako što ćemo što više upućivati dove i slaviti

Gospodara. A najljepše dove su svakako one koje su učili časni Imami, mir neka je na njih, jer one su i najljepši način slavljenja Boga i istovremeno pune pouka i uputa za nas.

Također, dobro je da porazmislimo o nekim kur'anskim ajetima koji se tiču dove. Tako se, recimo, kaže: *Pozovite me i zamolite, Ja ću vam se odazvati!*², ili: *A kada te robovi Moji za Mene upitaju, Ja sam, sigurno, blizu: odazivam se molbi molitelja kad Me zamoli.*³, ili: *Onaj Koji se nevoljniku, kad Mu se obrati, odaziva, i Koji zlo otklanaj i Koji vas na Zemlji namjesnicima postavlja.*⁴, ili: *Trebalo je da su poslušni postali kad bi im kazna Naša došla!*⁵, ili: *I Allaha iz obilja Njegova molite*⁶, i još mnogi drugi ajeti.

O izvanrednosti i blistavosti dova časnih Imama

Trebamo, dakle, porazmisliti nad ajetima i hadisima koji govore o dovi i njenoj vrijednosti, ali također i dobro promisliti nad dovama koje smo naslijedili od Čistih Imama, mir neka je na njih, e kako bismo shvatili da je ono što su oni u svojim dovama kazali o Svevišnjem, Njegovim Imenima i svojstvima često daleko ponad onoga što ljudski razum može dokučiti. Oni su nam kroz svoje dove na najljepši način pojasnili kako se ispravno robuje Bogu. Stoga je za nas obavezno da proučimo njihov način obraćanja Bogu, izraze koje su oni koristili, da pokušamo dokučiti suštinu njihovih dova i onda se, učeći ih, na najbolji način njima okoristiti.

Dove Čistih Imama su ustvari svojevrsna mudžiza i dokaz njihovog imameta i velajeta. Onaj ko zdravog razuma i čistog srca porazmisli nad njima neće, zasigurno, tražiti drugi dokaz za njihov imamet. Uostalom, neka svako pokuša sam za sebe sačiniti dovu, ali bez obraćanja na stil i sadržaj njihovih dova, pa će lahko uvidjeti koliko su njihove dove izvanredne i sadržajne.

Pravila učenja Kur'ana i dova

Budući da je ramazan mjesec Časnog Kur'ana, red je da kažemo ponešto o propisima i pravilima učenja Kur'ana i dova, e kako bismo ih na ispravan način učili. Budući da Kur'an, svakako, ima prednost nad dovama, govorit ćemo prvo o učenju Kur'ana.

S obzirom da u časnom ajetu Svevišnji kaže: *Kako oni ne razmisle o Kur'anu, ili su im na srcima katanci!*⁷, očito je da se Bog srdi na one koji ne promišljaju Kur'an, te je zato na nama da razmišljamo nad smislovima kur'anskih ajeta i nastojimo ih dokučiti i ispravno razumijeti. Stoga, prvi propis koji se tiče učenja Kur'ana jeste razmišljati o proučenom. Onaj ko razmišlja o smislovima i značenjima kur'anskih ajeta moći će pojmiti veličinu i vrhunarnost Kur'ana. Takav će se onda držati onoga što Kur'an kaže, činit će ono što mu je naređeno da čini, a klonit će se onoga što je zabranjeno. Tako će biti jasno da je njegovo učenje Kur'ana imalo utjecaja na njegovu unutarnjost, da je očistilo njegovo srce i povelu ga ka višim svjetovima.

Kako bismo shvatili Kur'an nužno je prvo znati da je zbilja Kur'ana mnogo više od onoga što vidimo napisano na papiru, što jezikom izgovaramo i ušima čujemo. Kur'an je božansko svjetlo koje se u različitim oblicima manifestira u svim svjetovima. Kao što Ali, mir s njime, reče za Poslanika islama, s.a.v.a.s.: „On je Kur'an koji govori!“, izvjesno je da je bit kurana istovjetna kao i bit Božijih poslanika i Čistih Imama.

Shvatajući zbilju Kur'ana, mi shvatamo i njegovu uzvišenost, a shvatajući njegovu uzvišenost, shvatamo uzvišenost Boga Koji ga je stvorio. Stoga učeći Kur'an moramo osloboditi svoju svijest od svih drugih sadržaja i posve se usredsrijediti na učenje Kur'ana, razmišljajući nad svakom riječi svakog pojedinog ajeta, e kako bismo pokušali dokučiti njen smisao i značenje. Onaj ko tako čini polučit će golemu korist i njegovo znanje će se bitno uvećati. Jer, Kur'an je svjetlo koje

² Al-Mu'min, 60

³ Al-Baqara, 186

⁴ An-Naml, 62

⁵ Al-An'am, 43

⁶ An-Nisa', 32

⁷ Muhammed, 24

onoga ko ga slijedi izvodi iz tmine i upućuje na Put pravi, put vjere i spoznaje. To je Knjiga koja rasvjetljava svekoliku zbilju, nudi znanja koja se tiču ovog i budućeg svijeta i pomaže nam da sve stvari vidimo onakvima kakve one doista jesu.

Kako bismo objasnili na koji način treba promišljati Kur'an, najbolje je da to pokažemo na konkretnom primjeru. Naprimjer, proučili smo kur'anski ajet u kome se kaže: *Kažite vi Meni: vodu koju pijete*⁸, i sad moramo porazmisliti nad njime. Riječ voda ne smijemo posmatrati samo u njenom izvanjskom značenju, kao tekućinu odnosno piće, već se mora porazmisliti i o drugim sadržajima koje ova riječ podrazumijeva. Razmislimo o tome kako je sve ovo raznoliko bilje i brojne životinjske vrste ovisno od vode. Razmislite o tome kako je uostalom i sam čovjek stvoren od vode. A onda promislimo o tome kako je izvanredno to da čovjek stvoren od vode u svojoj unutarnjosti ustvari smiruje sav stvoreni svijet. Upravo zato se u islamskoj filozofiji ljudsko biće smatra mikrokozmosom koji stoji naspram svekolikog stvorenog svijeta odnosno makrokozmosa. Onda porazmislimo o tome kako je ta voda, koja je neophodna za život ljudi, životinja i biljaka, svojevrsna manifestacija Božije milosti. A milost je jedno od Božijih svojstava. Svojstvo je uvijek u biti vezano za ono što označava, što nam, opet, jasno govori kako je Bog ishodište i utočište svega. Razmišljamo li na ovaj način nad svakom riječju kur'anskih ajeta, bit će nam shvatljive riječi Imama Sadika, mir s njime: „Nisam vidio ništa a da ispred i iza toga nisam vidio Boga.“

Spomenimo još neke teme o kojima bi učaj Kur'ana trebao razmišljati kako bi što bolje i ispravnije shvatao Knjigu Božiju. Tako, recimo, valja promišljati stanja Božijih poslanika i događaje iz njihovih života. Spomenimo se kako su ti prvaci Božiji, i pored svog posebnog položaja koji su kod Gospodara uživali, tokom svojih života bili izvrgnuti raznim nedaćama i nevoljama, živjeli su u siromaštvu, neke su snalazile teške bolesti, a bili su izloženi i progonima i zlostavljanjima od strane svojih neprijatelja. Svevišnji ih je, ustvari, odgajao upravo kroz nevolje i iskušenja, a znamo da je Prvak poslanika, s.a.v.a.s., kazao: „Nijedan Božiji poslanik nije bio izvrgnut nedaćama kao što sam ja.“

Razmišljajući o životima Božijih poslanika, učaj Kur'ana izvući će veoma korisne zaključke. Shvatit će da je Bog sa Svojom uzvišenošću ponad svega i da je Njegova mudrost u vezi s ovim svijetom često neshvatljiva ljudima, pa čak i Božijim poslanicima. Također, shvatit će da ne trebamo očekivati da zbog našeg ibadeta i pokornosti Njemu Gospodar postupa u skladu sa našim željama. Nažalost, ima onih koji izgleda smatraju da bi zato što oni čine ibadet Bog trebao činiti sve što oni sami požele da se desi.

Naredno što ćemo iz životopisa Božijih poslanika zaključiti jeste da ukoliko nas snađu nesreće, siromaštvo i nevolje nipošto ne treba misliti kako je Božija milost daleko od nas. Vjernik nikad ne smije u nevoljama i nesrećama gubiti svoju nadu u Božiju milost.

Potom, shvatit ćemo da je za Svevišnjeg ovaj svijet ništavan i bezvrijedan, pa će zato i vjernik ovaj svijet smatrati bezvrijednim i neće vezati svoje srce za njega, te će tako vjernik često namjerno biti siromašan kako bi time pokazao svoj prezir prema ovom svijetu. Okretanje ovog svijeta ka čovjeku često može značiti to da se čovjek udaljio od Boga, kao što i nesreće i muke na ovom svijetu često znače da se čovjek približava Bogu.

Dobro je, također, razmišljati o Božijim propisima odnosno o šerijatu. Recimo, razmislimo malo o tome da šerijat propisuje da se čovjeku siječe ruka čak i za najmanju krađu. To će nas onda navesti na zaključak da Božija kazna na onom svijetu zbog grijeha koje ljudi čine, a koji se ne kažnjavaju na ovom svijetu, poput ogovaranja, laganja, zlobe, zavidnosti, mora biti nepojmljivo strašna. Kad to shvatimo, trebali bismo shvatiti da se moramo držati daleko od loših djela ne želimo li da na onom svijetu budemo izloženi takvim mukama da ih niti zamisliti ne možemo. Čuvajmo se, zato, srčanih grijeha koje svaki dan činimo, a kao da i ne primjećujemo da smo grijешnici.

Razmislimo i o onima koji su nam prethodili a koje je zbog njihovih grijeha snašla strašna kazna. Kažu da je Isa, a.s., pitao zbog čega je neki od nekadašnjih naroda Bog žestoko kaznio, pa mu je rečeno: „Voljeli su ovaj svijet onako kako dijete voli majku. Slijedili su grijешnike, malo su se

---

⁸ Al-Waqi'a, 68

plašili Boga, a gajili su preduge nade. Živjeli su nemarno i bezobzirno.“ U Kur'anu se spominju mnogi narodi koji su zbog svojih nedjela i grijeshnog života kažnjeni strašnim kaznama na ovom svijetu, pa na nama je da svako za sebe i kao ummet izvučemo pouku iz tih kazivanja.

Ovakva promišljanja, svakako, trebala bi nas trgnuti iz nemara, osvijestiti nas i pomoći nam u trudu da budemo što bolji i ispravniji Božiji robovi. Kao što se u našoj književnosti kaže: „Kako može mirno spavati onaj ko nije siguran u svoje sutra, onaj što ne zna šta mu jutro nosi?!“ Stoga, razmišljanja o kojima smo govorili trebaju za nas biti poput ogledala u kome ćemo ustanoviti koliko su naša lica potamnijela od grijeha.

Prepreke razumijevanju Kur'ana

Učać Kur'ana koji ga želi što bolje i ispravnije razumijevati mora nastojati da, osim promišljanja nad značenjima kur'anskih ajeta, izbjegne sve što će mu predstavljati smetnju u razumijevanju Kur'ana. Postoji više prepreka za ispravno razumijevanje Kur'ana i promišljanje nad njim, a mi ćemo ovdje spomenuti samo neke.

Često ljudi poklanjaju previše pažnje tedžvidu, odnosno izgovoru nekih arapskih glasova, i nastoje što melodičnije učiti Kur'an, što ih onda posve okupira tako da više uopće ne obraćaju pažnju na smisao onoga što uče, a kamoli da učeći nastoje promišljati i dušom doživljavati kur'anske ajete.

Također, neka ružna svojstva srca imaju velikog utjecaja na ljudsku svijest, tako da se čovjek onda nije u stanju poimati Kur'an. U samom Kur'anu imamo ukaz na to: *...oni koji o Allahovim znamenjima raspravljaju, iako im nikakav dokaz nije došao, pa izazivaju još veću Allahovu mržnju i mržnju vjernika. Tako Allah pečati srce svakog oholog i nasilnog.*⁹ Dakle, jasno je kazano da Bog pečati srca onih koji su oholi, koji druge gledaju s nipodaštavanjem i onih koji su skloni činiti drugima nasilje i gaziti njihova prava, te ovi stoga nisu više u stanju doživjeti i razumijeti Riječ Božiju. Sjetimo se i mnogih drugih ajeta u kojima se kaže da ljudski grijesi odvrćaju čovjeka od Boga. I doista, grijesi čine da srce potamni i da se u njemu više ne može odražavati Riječ Božija.

Sljedeća bitna prepreka ispravnom razumijevanju Kur'ana jeste pogrešan pristup vjeri, tvrdoglavost i fanatičnost u ispoljavanju svojih vjerskih stavova odnosno stavova koje su im drugi nametnuli kao jedine ispravne. Nerijetko takvi učeći Kur'an osjete kako pojedini ajeti jasno govore ono što se ne slaže sa njihovim stavovima, ali pređu preko toga i ne dopuštaju da ih čak niti kur'anski ajeti pokolebaju u njihovoj odanosti stavovima koje zastupaju. Sve dok se ne oslobode svoje fanatičnosti, ovakvi nisu u stanju ispravno razumijevati Kur'an.

Ono što naročito priječi ispravno poimanje Kur'ana jeste stav kako kur'anske ajete treba razumijevati isključivo doslovno. Oni koji smatraju kako se Kur'an ne može tumačiti tražeći prenesene smislove i alegorije nisu u stanju ispravno razumijevati Riječ Božiju.

Zaista će se u duši i srcu onoga ko Kur'an razumijeva na pravi način, promišlja njegove ajete i zadubljuje se u njihove smislove, manifestirati kur'anske zbilje i njegova spoznaja će uznapredovati. On će se napiti iz vrča zbilje i postat će opijen osvjedochenjem. Njegov doživljaj Kur'ana postat će poseban i on će imati osjećaj kao da se svaki kur'anski ajet obraća upravo njemu, kao da je objavljen upravo radi njega i tiče se baš njega. Učeći Kur'an, prolazit će kroz različita duhovna stanja, zavisno od sadržaja pojedinih ajeta, pa će, tako, nekad osjećati radost i ushićenje, nekad tugu, nekad će ga obuzimati strah, nekad će preovladavati nada ili osjećaj pouzdanja u Boga, zadovoljstva Njime itd. To će ga voditi tome da na svaki ajet, u skladu sa stanjem koje budi u njegovom srcu, odgovori traženjem oprosta, dovom, slavljenjem i veličanjem Boga, zahvaljivanjem Njemu... Kad određeni ajeti, naprimjer, izazovu u njemu osjećaj straha od Božije kazne, on će potražiti utočište kod Boga, a kad neki ajeti u njemu potaknu nadu, on će zamoliti Gospodara da ga učini sličnim njegovim prvacima i onima kojima je On zadovoljan.

---

⁹ Al-Mu'min, 35

Kad uspije ostvariti takvo duhovno stanje, učaj Kur'ana će dok uči Knjigu Božiju imati osjećaj da se Svevišnji ustvari obraća njemu. Stoga će osjećati posebnu skrušenost, poniznost i sram pred Gospodarom, te će ušima svoga srca slušati i poimati kur'anske ajete. Bude li zahvalan na toj blagodati i bude li je znao primiti na pravi način, Bog će još više uvećati Svoju blagodat prema njemu, te će shvatiti na što se aludira u predaji koja se prenosi od Imama Sadika, mir s njime, koji je rekao: „Bog se kroz Riječ Njegovu pokazuje Svojim robovima, ali Ga oni ne vide.“ Učaj Kur'ana će tad potpuno zaboraviti na svoje učenje, zaboravit će ustvari na vlastito bitisanje, i bit će potpuno usredsređen na Onoga ko mu se u tim trenucima obraća.

Propisi i pravila dove

Kako nam razum i predaje govore, dova ima svoje propise i pravila. Ovdje ćemo kazati ponešto o tome, iako je prije svega bitno reći nešto o samoj zbilji dove.

Dova ustvari znači skrušeno i ponizno obraćanje Bogu. Iz toga možemo zaključiti da dova znači iskanje i moljenje, što prvenstveno podrazumijeva srčani čin. Jer, dova koja nije potekla iz srca na jezik već je samo jezički izričaj i nije ustvari dova.

Dalje, dova znači ponizno i potrebito obraćanje, a ne bilo kakvo traženje, tako da ono iskanje od Boga koje nije praćeno poniznošću i skrušenošću ne može biti smatrano dovom.

Traženje i moljenje mora biti praćeno nadom, što znači da je nada u uslišanje nužan preduvjet valjanosti dove. Stoga će istinska dova uvijek biti praćena nadom i onaj ko je upućuje ne smije sumnjati u njeno uslišanje. Da bi se udovoljilo nekoj želji, onaj ko treba udovoljiti mora poznavati potrebe i stanje onoga ko moli, a i biti u stanju da mu ispuni želju. Zato onaj ko upućuje dovu mora postojano vjerovati u Božije sveznanje i Njegovu moć i sposobnost da odgovori na svaku našu potrebu.

Valjano je samo ono traženje koje znači stvarnu korist i dobro za onoga ko traži. A čovjek nije uvijek u stanju odrediti šta je ustvari dobro, a šta loše po njega, kako nam kazuje i kur'anski ajet: *Čovjek i proklinje i blagosilje; čovjek je doista nagao!*¹⁰ Dakle, čovjek ponekad želi dobro za sebe (ili barem misli da je nešto dobro za njega), a katkad želi zlo drugima. Jasno je, znači, da onaj ko upućuje dovu njome smije iskati samo dobro, a nipošto kakvo zlo po bilo koga.

Ukoliko na dovu ne bude odgovoreno, ne smije se gubiti nadu niti sumnjati u Božije obećanje da On odgovara onima koji Mu se obrate. Naime, treba biti svjestan toga da mi počesto tražimo nešto što je ustvari loše po nas (misleći da je to dobro), ali Božije sveznanje zna da je u onome što smo tražili ustvari zlo po nas te nam dova stoga i nije uslišana. Umjesto toga Svevišnji nam ukaže neko drugo dobro kojeg počesto nismo ni svjesni.

I zaista, u tome se krije odgovor zašto katkad ne bivaju uslišane dove dobrih i Bogu bliskih ljudi. Naime, Bog prema onima kojima je On zadovoljan pokazuje beskrajnu milost, te stoga ne uslišava neke njihove dove budući da zna da bi to ustvari bilo loše po same oni koji ih upućuju. To je slično primjeru hazreti Hidra, a. s., koji je ubio sina čestitih roditelja, što je njima u tom trenutku izgledalo kao golema nesreća, ali je ustvari značilo sprečavanje kudikamo gore nesreće i jada po njih u budućnosti. Ukoliko bi ti roditelji tad molili da njihov sin preživi, zar udovoljiti takvoj dovi ne bi značilo udovoljiti im u onome što je loše po njih i dati im ono što će biti razlogom njihovog stradanja i na ovom i na onom svijetu?! Umjesto da im takvoj dovi bude udovoljeno, prava milost za njih bila je u tome da im se rodi drugi sin koji će izrasti u čestitog, valjanog i pobožnog mladića.

Uostalom, i među ljudima se često dešava da neko traženje bude odbijeno radi milostivosti i znanja onoga od koga se traži. Naprimjer, zatraži li dijete od roditelja nešto što je zasigurno štetno i opasno za njega, ali on to ne zna i sviđa mu se, hoće li mu roditelj udovoljiti? Naravno da neće! A ukoliko mu udovolji, svi pametni ljudi će ga osuditi i reći da je nemaran prema vlastitom djetetu.

---

¹⁰ Al-Isra', 11

I čovjek je nekad u svojim traženjima od Boga poput djeteta. Traži nešto što je ustvari loše po njega, ali misli da je u tome njegova sreća i dobro. Naprimjer, traži da stekne veliki imetak i misli da je u tome dobro. Bog, međutim, u svome beskonačnom znanju u tančine poznaje svakog Njegovog roba i zna da bi davanje velikog imetka nekim ljudima značilo ustvari njihovo udaljavanje od Boga i vjere, a može li biti veće nesreće i stradanja od toga. On, stoga, takvome iz Svoje milosti neće odgovoriti na njegovo traženje. Odnosno, Gospodar katkad svojim neuslišavanjem dove ustvari odgovara na dovu Svog roba, što nam je potvrđeno i predajama. Štaviše, u nekim predajama se kaže da Bog čovjeka katkad „podržava“ u činjenju malog grijeha, e kako bi ga spriječio da se umjesto toga oda nekom velikom grijehu.

Uglavnom, sve ono što Bog daje Svom robu uvijek je radi dobra samoga roba, makar nama ponekad ne izgleda da je tako. Božije znanje, međutim, je beskonačno i On je taj ko poznaje budućnost i zna da li bi udovoljenje nekoj našoj dovi značilo istinsko dobro ili bi, pak, bilo loše po nas.

Moguće da se ovakvo objašnjenje nekima učini neprihvatljivim i da se upitaju: Ako je tako, čemu onda uopće upućivati dove? Kao odgovor treba reći: zahvaljujući dovi Bog katkad promijeni čovjekovu sudbinu i umjesto onoga što je ovaj svojim djelima zaslužio, da mu neko dobro kojeg ovaj možda odmah i nije svjestan. Naravno, to je samo jedna od brojnih koristi od dove, ali na ovom mjestu nećemo o tome dalje raspravljati.

Kako upućivati dovu?

Dova, kako smo već rekli, ima svoje propise i pravila, a mi ćemo ovdje spomenuti neke od tih propisa na temelju onoga što srećemo u predajama.

Jedan od propisa dove jeste da se onaj ko ju upućuje u pogledu njenog udovoljenja pouzda isključivo u Boga i da ne očekuje da bilo ko drugi udovolji njegovoj potrebi, kao što je u Kur'anu Časnom kazano: *Njemu se molite sa nadom i strahom. Allah je doista blizu onih koji dobra djela čine*¹¹, a navest ćemo i neke predaje koje govore o ovome:

U Kafiju i drugim vjerodostojnim zbirkama hadisa srećemo predaju u kojoj Imam Sadik, mir s njime, prenosi da je Poslanik, s.a.v.a.s., rekao kako je Svevišnji kazao jednom od Božijih poslanika: „Kunem se Svojom čašću i veličinom, učinit ću beznadnim svakoga ko bude polagao nade u druge pored Mene Odjenut ću takvoga u odjeću poniženja, protjerat ću ga iz Svoje blizine i učinit ću da bude daleko od Mene. Zar priliči da on polaže nade u drugoga, a zna da je rješenje svake teškoće u Mojoj ruci?! Zar priliči da veže srce za drugoga, da kuca na tuđa vrata, a ključ svakih zatvorenih vrata je u Mojoj ruci i samo su Moja vrata uvijek i za svakoga otvorena! Zar je moguće da neko u nesreći polaže nade u Mene, a da ga Ja iznevjerim?! Zar je moguće da se neko zarad svojih poslova okrene Meni, a da Ja ne svedem njegove poslove i ne odriješim njegov čvor?! Šta je to sa Mojim robovima?! Sve njihove želje čuvam kod Sebe, e kako bih im udovoljio ako to oni od Mene zaištu; ispunio Sam nebesa melekima, koji me ne prestaju slaviti i hvaliti, i naredio Sam im da nikad ne navuku zastor između Mene i Moga roba i da nikad ne zatvaraju Moja vrata pred njima. Ali, kao da Moji robovi ne vjeruju u Moje obećanje! Zar rob Moj koga snađe kakva nesreća ne zna da osim Mene tu nesreću niko ne može otkloniti?! Zar on misli da Ja Koji Sam mu bez da mi je tražio ukazao svakojake blagodati neću udovoljiti zatraži li nešto od Mene?! Zar se Moji robovi ne plaše i ne srame tražiti nešto od drugih pored Mene?! Zar ne znaju da ukoliko svi na nebesima i zemlji zatraže od Mene šta god žele, pa im Ja svima udovoljim, to nimalo neće umanjiti Moje bogatstvo?! Pa jao, zato, onima koji ne polažu nade u Moju moć, Moju milost, Moju darežljivost i Moju susretljivost, jer takvi su pogazili Moju naredbu i ne ispunjavaju Moje pravo kod njih!“

U jednom drugom kudsî-hadisî kaže se: „Ja sam Svome robu onakav kakvim Me on zamišlja, pa zato neka Moj rob ne misli osim dobro o Meni!“

---

¹¹ Al-A'raf, 56

Prenosi se da je Poslanik, s.a.v.a.s., rekao: „Dozivajte Boga sa uvjerenjem da će vam biti udovoljeno i tražite od njega ono što trebate.“

Prenosi se, također, da je Imam Sadik, mir s njime, rekao: „Kad se faraon davio i zatražio od Musaa, a.s., da mu pomogne, Musa, a.s., je to odbio, pa mu je objavljeno: 'O Musa, ti mu nisi pomogao jer on nije tvoje stvorenje, ali da je od Mene zatražio pomoć, Ja bih mu doista i pomogao, jer ja sam i Njegov stvoritelj.“

U jednoj predaji kaže se kako će na Danu sudnjem, pošto bude sveden svačiji račun, posebnim melekima biti naređeno da u Vatru odvedu one čija su loša djela bila teža od dobrih. Meleki će ih povesti prema Džehennemu, a tad će se jedan od takvih okrenuti i pogledati Stvoritelja. Bog, čije je znanje o svakome veće nego znanje dotičnog o samome sebi, upitat će ga: „Zašto si se osvrnuo na Mene?“, pa će ovaj odgovoriti: „O Bože moj, nisam očekivao da Ti ovako postupiš prema meni!“ Svevišnji će tad kazati: „O meleki Moji, tako mi Moje časti, nikad za života ovaj nije pomislio dobro o Meni, ali zbog ovoga što je sad kazao uvedite ga u Džennet!“

Doista, iz predaja možemo zaključiti da će Bog dobrim odgovoriti svakome ko o Njemu misli dobro. Međutim, neki su nasjeli na šejtansku zamku, pa tvrde kako je za vjernika dovoljno da „ima lijepo mišljenje o Bogu“. Svakako da je takav stav opasna zamka i nipošto ne treba misliti kako nas to što o Bogu mislimo samo dobro oslobađa dužnosti i obaveza koje vjera pred nas postavlja. Uostalom, ako bi bilo tako, zašto se onda oni koji tvrde da je to dovoljno ne oslone posve na Boga i ne prestanu raditi kako bi zaradili svoju opskrbu, jer On je obećao da će svakome dati njegovu nafaku?! Uostalom, da im rođeni otac obeća da će ih izdržavati i zatraži od njih da prestanu raditi, oni bi ga poslušali. A zar je Stvoritelj, Milostivi i Samilosni, manje vrijedan povjerenja od njihovih očeva?! Šta hoću kazati? Hoću reći da se ovi na svoje dobro mišljenje o Bogu ne oslanjaju kad se radi o njihovim dunjalučkim poslovima, ali zato to koriste kao izgovor kako bi sebe oslobodili bilo kakvih obaveza prema vjeri i kako bi opravdali svoje neizvršavanje vjerskih dužnosti.

Bitan propis dove jeste i to da se onaj ko upućuje dovu mora čuvati grijeha, posebno nasilja prema drugima, kršenja tuđih prava i stjecanja zarade haram načinima. On nipošto ne bi smio vrijeđati prava i čast drugih ljudi ukoliko očekuje da njegovim dovama bude udovoljeno. Navedimo s tim u vezi nekoliko predaja:

U jednom kudsî-hadisî kaže se: „Od tebe dova, a od Mene udovoljenje, jer Ja neću uskratiti udovoljenje dove nikome osim onome ko se hrani haramom.“

Od Poslanika, s.a.v.a.s., prenosi se: „Ko god želi da njegovoj dovi bude udovoljeno, na njemu je da svoj imetak i svoju zaradu učini halalom i čistom. On se mora kloniti svake prevare i haram zarade.“

U Božijim savjetima Isau, a.s., kaže se: „Kaži silnicima među sinovima Izraelovim: 'Ne dozivajte Me dok se hranite haramom i klanjate se drugima pored Mene. Zakleo sam se da ću odgovoriti onome ko Me doziva, ali Moj odgovor onima koji se hrane haramom i pripisuju Mi druga nije ništa drugo nego prokletstvo na takve.“

Poslanik, s.a.v.a.s., kaže da mu je Svevišnji rekao: „Upozori svoj ummet da ne trebaju ići u džamije, klanjati mi se i upućivati mi dove ukoli čine nasilje drugima. Jer, ukoliko čine asilje drugima i krše tuđa prava, Moj odgovor na njihov namaz i dove bit će samo zazivanje prokletstva na njih.“

Poslanik islama, s.a.v.a.s., kazao je: „Onaj ko se obraća Bogu a čini loša djela je poput onoga koji nišani lukom u kome nema strijele.“

Od Imama Sadika, mir s njime, prenosi se: „Bog ne uslišava dovu koja dolazi od zaspalog i nemarnog srca. Okrenite, zato, svoja srca ka Njemu i dozivajte Ga svjesnih i budnih srca, pa onda očekujte da vaše dove budu uslišane.“

U jednoj predaji se kaže: „Dove četverice neće biti uslišane: dova onoga koji sjedi u kući umjesto da radi i zarađuje svoju opskrbu, pa od Boga moli da ga On opskrbi; dova onoga koji želi zlo svome supružniku; dova onoga kome je Bog dao imetak, pa ga je on uludo proćerdao; dova onoga ko je drugome dao zajam bez svjedoka i ikakve potvrde, pa mu ovaj odbija vratiti a on moli Boga da mu njegov novac bude vraćen.“

Postoji i hadis u kome se kaže: „Ne uslišava se dova onoga ko ište zlo za svog susjeda ili bližnjega niti onoga ko traži nešto što je haram.“

Zapovjednik vjernika, mir s njime, rekao je: „Ne ištite nikad od Boga ono što je nemoguće niti ono što je haram.“

Kazali smo, dakle, ponešto o onome što prijeći uslišenje dove, a sad kažimo nešto i o onome što pomaže da naše dove budu uslišane.

Plakati u strahu od Boga i kajuci se za svoje grijehе izuzetno je važan znak iskrene vjere u Boga i bitno doprinosi da dovi bude udovoljeno. Navedimo neke predaje koje o tome govore:

U jednoj predaji kaže se: „Između Dženneta i Džehennema postoji pregrada preko koje ne može preći niko osim onoga ko je plakao u strahu od Boga.“

Od Poslanika, s.a.v.a.s., se prenosi: „Svevišnji se zakleo Svojom čašću: 'Doista, Moji robovi nisu svjesni vrijednosti plaća i ne znaju kakvu nagradu sam pripremio onima koji plaću u strahu od Mene. Pripremio sam za takve dvore u Mojjoj blizini, a neki od njih će u tim dvorima sami stanovati.“

A u jednoj predaji je rečeno: „Na Danu sudnjem neće biti oka koje neće plakati, izuzev oka koje je u strahu od Boga plakalo na ovom svijetu. Nema onog ko zaplače u strahu od Boga, a da Bog ne zabrani Vatri sve dijelove njegovog tijela. Nema lica iz koje se slijevala suza u strahu od Boga, a da ga On neće zaštititi od svakog straha. Nema ničeg težeg od suze prolivene u strahu od Boga, jer kap takve suze gasi more srdžbe Božije.“

I mnogo je još drugih predaja koje govore o vrijednostima pokajničkog plaća u strahu od Boga. Naredni propis u pogledu dove jeste obaveza hvaljenja i veličanja Boga prilikom upućivanja dove. Pri dovi je uputno dozivati Boga onim Njegovim svojstvima odnosno Imenima koja imaju veze sa našom dovom odnosno potrebom. Treba se sjetiti jegovih blagodati i zahvaliti Gospodaru na njima. Naravno, moramo se sjetiti i vlastitih grijehа i zatražiti oprostа zbog njih.

Poželjno je da onaj ko upućuje dovu razmišlja o sadržaju svoje dove, da ne žuri sa njom, i da dovu, po mogućnosti, ponovi tri puta.

Također, lijepo je dovu učiti u osami, sklonjen od ljudi, jer tako ćemo lakše izbjeći svako licemjerstvo kod sebe. I u predaji je, uostalom, rečeno: „Jedna dova u osami jednaka je sedamdeset dove u javnosti.“

U nekim situacijama, opet, bolje je skupno učiti dovu, a najbolje je tada da to obavlja četrdeset osoba, ili makar četiri osobe od kojih će svaka dovu ponoviti deset puta, a ukoliko ni to nije moguće, onda jedna osoba treba dovu ponoviti četrdeset puta.

Propis dove jeste i da ona bude upućivana poniznog srca i skrušenog tijela te da bude izrečena krajnje poniznim i molećivim glasom. Bog Svevišnji rekao je Isau, a.s., sljedeće: „O Isa, dozivaj Me onako kako Me doziva davljenik koji ne vidi drugog utočišta osim Mene; dozivaj Me slomljenog srca, u osami. Mnogo Me se sjećaj, jer Ja volim kad Mi se obraćaš ponizno i molećivo. Sjećaj Me se budnog, a ne nemarnog srca. Ja volim čuti kako Me dozivaš plačnim i tugaljivim glasom.“

Prenosi se, također, da je Svevišnji Musau, a.s., kazao ovako: „O Musa, kad Me dozivaš, dozivaj Me u strahu i drhteći; spuštaj svoje lice uplašeno u prašinu i spusti svoju glavu na sedždu. Išti od Mene skrušeno i sa strahom, usmrti svoje srce zebnjom, okreni Mi se bojažljivo i uplašeno poput onoga ko se skriva od svog neprijatelja, pa traži utočište i pomoć. Vapi preda Mnom zbog svojih grijehа i traži pomoć od Mene, jer Ja sam najbolji pomagač i utočište Svojim robovima.“

Bitan propis dove jeste i donošenje salavata na Muhammeda, s.a.v.a.s., i njegovu Čistu porodicu na početku i na kraju dove. O tome nam govore brojne predaje:

Prenosi se: „Nema vrijednijeg djela nego što je donijeti salavat na Muhammeda, s.a.v.a.s., i njegovu porodicu.“

Od Imama Sadika, mir s njime, prenosi se: „Daleko je od uslišanja dova u kojoj nema salavata na Muhammeda, s.a.v.a.s., i njegov Ehli-bejt.“

Od njeg se također prenosi: „Ko god ima neku potrebu kod Boga, svoju dovu mora započeti salavatom na Muhammeda, s.a.v.a.s., i njegovu porodicu, iznijeti svoju potrebu, a onda dovu završiti salavatom. Jer, zazivanje blagoslova na Poslanika, s.a.v.a.s., i njegovu porodicu zasigurno

biva prihvaćeno, a Bog je isuviše milostiv i milosrdan da bi prihvatio ono što je na početku i na kraju dove a odbio ono što je u njenoj sredini.“

Naravno, kao i svaki drugi ibadet, donošenje salavata na Poslanika, s.a.v.a.s., i njegovu porodicu ima svoje duboke smislove, a mi ćemo spomenuti samo one svima lahko shvatljive. Naime, donošenjem salavata podsjećamo se na to kakav stupanj Muhammed, s.a.v.a.s., i njegov Ehli-bejt uživaju kod Svevišnjeg, jer oni su jedini (pored šehida) koji će na Danu sudnjem kod Boga moći posredovati za nas. Ustvari, njih moramo voljeti više nego same sebe, a da je tako najbolje ćemo pokazati sljedeći ih i čineći ono što su i oni činili, a kloneći se onoga čega su se oni klonili.

Naredno što je u vezi s dovom bitno znati jeste da moramo nastojati zahvaljivati Bogu i učiti dove u vrijeme kad smo zadovoljni svojim prilikama, kad nam je opskrba dobra i zdravlje nas služi. Jer, nije lijepo sjećati se Boga samo onda kad se nađemo u kakvoj nevolji, kad smo bolesni ili u finansijskim problemima.

Dok učimo dovu, ono što ištemo za sebe trebali bismo iskati i za druge, jer našoj dovi će sigurno mnogo prije biti udovoljeno ukoliko se klonimo sebičnosti. Štaviše, bolje je u dovi ostale vjernike staviti ispred sebe, pa prvo moliti od Boga dobro za njih, a tek onda spomenuti svoju potrebu. Pritom, svakako, moramo biti iskreni i doista moliti za dobro drugih, jer Boga, naravno, ne možemo prevariti i On dobro zna šta je u našim srcima.

Pri učenju dove ruke treba ispružiti i podići ih. Prenosi se da je tako činio i Božiji Poslanik, s.a.v.a.s., a na taj način izražavamo svoju poniznost i potrebitost pred Gospodarom.

Imam Sadik, mir s njime, o načinu kako se uči dova rekao je: „Kad se utječete Bogu okrenite se prema Kibli tako da vam i ruke budu ispružene prema Kibli. Kad molite Boga za svoju opskrbu podignite ruke i raširite prste. Dok molite, držite ruke podignute u visini glave.“

Podići ruke treba bilo da se dova čini sjedeći ili stojeći. Međutim, katkad je dovu najbolje upućivati dok smo na sedždi, pa ćemo zato ukratko kazati ponešto i o sedždi.

Naime, sedžda je i izvanjski posmatrano čovjekovo najponiznije stanje pred Stvoriteljem i ono označava potpuno prepuštanje čovjeka Bogu. Kako je u predaji kazano: „Čovjek je najbliži Bogu dok je na sedždi.“ Poslanik, s.a.v.a.s., preporučuje činjenje dugih sedždi. U predajama se prenosi da je Imam Sadik, mir s njime, znao na sedždi po hiljadu puta izgovoriti *la ilahe ilallah*. Za Imama Kazima, mir s njime, prenosi se da bi katkad od izlaska sunca do podne-namaza znao biti na sedždi.

Dok sam studirao u Nedžefu pitao sam jednom prilikom svog poštovanog učitelja, jednog od najvećih arifa i alima našeg doba, da mi preporuči nešto što će me pomoći u mom duhovnom napretku i pozitivno utjecati na moje srce, pa mi je preporučio dvije stvari. Prva je bila da činim duge sedžde na kojima ću izgovarati: *la ilahi ila ente subhaneke inne kuntu minel-zalimin* (Nema boga osim Tebe, slavljem Ti si, doista sam ja onaj ko je prema sebi nasilje učinio). Na taj način priznajemo da smo robovi vlastitog jastva i strasti i da se, nažalost, ponašamo nemarno prema Bogu Jedinome te time činimo nepravdu i nasilje prema samima sebi. Prenio sam ovaj savjet svojim prijateljima, pa su oni na sedždi po stotinu, neki i po hiljadu puta ponavljali ove riječi, što je imalo velikog učinka na njihov duhovni napredak.

Pri učenju dove lijepo je na ruci imati prsten sa kamenom firuzom (naravno, nipošto zlatni), jer u jednom kudsihadisu Svevišnji kaže: „Stid bi Me bilo ostaviti bez nade ispruženu ruku na kojoj je kamen firuz.“ U jednoj predaji od Imama Sadika, mir s njime, kaže se: „Bogu je ruka koje je pružena pred njim a na kojoj je kamen firuz draža od svake druge ruke.“ Uostalom, nositi takav prsten na ruci je sunnet, pa kad smo već ogrezli u grijesima i uglavnom nemarni, lijepo je barem u svakom trenutku ispunjavati sunnet nošenja prstena.

Onaj ko se Bogu obraća dovom ne bi smio smetnuti s uma da prije dove udijeli sadaku. U predaji se kaže: „Udijelite sadaku, a onda od Boga ištite opskrbu za sebe.“

Postoje i vremena koja su najprikladnija za upućivanje dove. Tako se od Imama Bakira, mir s njime, prenosi: „U džumanskoj noći (dakle noć uoči petka), od akšama do svitanja, Svevišnji doziva s Arša robove Svoje: 'Ime li roba vjernika koji bi prije nego što zora svane zatražio oprost, pa da mu oprostim; ima li nekoga da zatraži štogod od Mene, pa da mu udovoljim!'“ Poslanik, s.a.v.a.s., rekao je: „Petak je prvak dana i najdraži Bogu među danima, petak je čak bolji

i od ramazanskog ili kurbanskog bajrama! U petku postoji trenutak u kome Bog udovolji čovjeku sve što zatraži ukoliko je to halal stvar. U tom danu postoje dva posebno vrijedna trenutka: onaj kad se završi učenje hutbe i ljudi se redaju u safove i posljednji sat tog dana.“

Također, vrijeme između podnevnog i ikindijskog namaza srijedom posebno je prikladno za dovu, naročito za dovu protiv neprijatelja. Također, lijepo je dovu upućivati u posljednjoj trećini noći, dakle prije svitanja. Poslanik, s.a.v.a.s., rekao je: „Krajem svake noći Bog kaže robovima Svojim: 'Ima li onoga ko ište nešto od Mene, pa da mu udovoljim? Ima li onoga ko ima neku potrebu, pa da mu je otklonim? Ima li onoga ko čini tevbu, pa da prihvatim njegovo pokajanje?'“ U jednoj predaji se, opet, kaže: „Onome ko prespava zadnji dio noći i svitanje šejtan napuni uši prljavštinom.“

Naravno, naprijed rečeno bili bi izvanjski propisi dove, ali ono što je za valjanu dovu svakako najvažnije jeste ispoštovati njene unutarnje propise. Najvažniji takav propis jeste pristupiti dovi za punom sviješću o tome da je samo Bog Onaj ko nam može darovati svako dobro i izbaviti nas iz svakog zla. Bitno je u sebi razvijati svijest o tome da je sve stvoreno ništavno naspram boga i da je jedino istinski vrijedno što možemo tražiti Njegovo zadovoljstvo. Naravno, nama na niskom nivou duhovnog napretka to je veoma teško ostvariti u svojim dušama i mi se Gospodaru obraćamo sa nekim našim ovosvjetskim potrebama, ali bismo pri tome makar morali istovremeno moliti ga i za Njegovo zadovoljstvo nama i tražiti da nam omogući duhovni napredak.“

O ostalim propisima ramazana

Najvažnije što trebamo obaviti prije početka časnog mjeseca ramazana jeste čišćenje srca putem tevbe, što znači iskreno se pokajati za svoje grijeha i zatražiti od Boga oprosta za njih. Nakon tog čišćenja vlastite unutarnjosti, trebamo se pobrinuti za čistoću svoje zarade, svoje hrane, odjeće i mjesta boravka.

U mnogim predajama se kaže da je mjesec ramazan ustvari početak nove godine, pa ako njega započnemo s dobrom i ispravnošću, takav će nam biti i ostatak godine. Svaki pravi duhovni putnik zna da su čovjekova djela ono što utječe na njegovo duhovno stanje. Stoga nastojmo da ramazan ispunimo dobrim djelima i tako godinu započnemo na najbolji način, čime ćemo stvoriti bitne preduvjete za duhovni napredak u nastavku godine. Najbolje je ramazan započeti dugom dovom u kojoj ćemo moliti Boga da nam da snage da se trudimo na Putu pravom i svojim dobrim djelima se njemu približimo.

Na početku ramazana duhovni putnik mora preispitati svoje duhovno stanje, upitati se kako troši svoje vrijeme i analizirati svoja djela te zaključiti čega se mora nastojati riješiti i na čemu mora poraditi.

Bitan mustehab tokom mjeseca ramazana jeste klanjati što više nafilamaza. Ima duhovnih putnika koji tokom ramazana klanjaju hiljadu rekata raspoređenih tokom mjeseca onako kako je to u literaturi objašnjeno (pogledati npr. u *Mefatihul-Dženan*). Ništa bolje nego da nastojimo klanjati ove nafile, a nakon njih se Bogu obratimo prigodnom dovom.

Tokom ramazana, naravno, treba nastojati što više učiti Kur'an, pritom, naravno, natojeći da se proučene ajete promišlja onako kako je to naprijed objašnjeno.

Prve ramazanske večeri obavezno treba obaviti gusul, jer u predaji je rečeno: „Ko prve večeri ramazana obavi gusul, ostatak će čist sve do narednog ramazana.“ Svakako, ovdje se misli na duhovnu čistoću, a gusul je mustehab obavljati svake ramazanske večeri i inače svakodnevno.

Skrenimo ovdje pažnju na činjenicu da nekima pojedine predaje znaju zazvučati čudno, banalno i besmisleno. Međutim, ovdje se jednostavno radi o tome da je čovjek sumnjičav i skeptičan prema svemu što ne poznaje i o čemu nije obaviješten. I najbanalnije zapovijedi današnjih političkih lidera, čak i kad one koštaju stotine hiljada ljudskih života, izvršavaju se bez pogovora zato što ljudi misle da ti lideri poznaju politiku i da iza njihovih naredbi stoje dublji razlozi koje običan svijet nije u stanju dokučiti. Mada, ustvari, počesto uopće nije tako i mnogi potezi političara uzrokovani su njihovom pogrešnom procjenom, nepoznavanjem stvarnog stanja stvari ili ličnim interesima. S druge strane, Božiji poslanici i Čisti Imami posjedovali su znanja koja su nama

nedostupna. Vjernici čvrsto vjeruju da je sve ono što su oni kazali, propisali ili zabranili njima došlo posredstvom božanskog nadahnuća i upute, te stoga ni najmanje ne sumnjaju u to. Oni kroz ono što su naređivali ili zabranjivali, preporučivali ili kudili, nisu htjeli ostvariti nikakav lični interes, što, uostalom, dovoljno svjedoči njihov skroma način življenja i potpuna nezainteresovanost za dobra ovog svijeta. Međutim, u svome poznavanju zbilje stvari oni su nam preporučili da činimo nešto zarad našeg dobra, a mi ne moramo uvijek biti kadri dokučiti smisao određenog propisa. Nauka je, recimo, danas shvatila izvanjske smislove i koristi od obrezivanja muškaraca. Muslimani stoljećima praktikuju tu tradiciju mada uvijek nisu poznavali medicinske koristi od nje. Oni jednostavno vjeruju u ispravnost onoga s čime je došao Poslanik, s.a.v.a.s, pa i ako uvijek nisu u stanju dokučiti smisao svega što je preporučio ili zabranio.

Pored nepobitne zdravstvene koristi, islamski taharet (gusul, abdest...) nosi unutarnje duhovne koristi, a njihov učinak na Danu sudnjem bit će naročito izražen. Svjetlost abdesta prisutna je na licima mnogih duhovnih prvaka i svako ko je sreo nekog od njih mogao se u to i sam uvjeriti.

Iftar

Već smo kazali da se u skladu sa svojim nijetom i pristupom postu, postači dijele u više kategorija. I njihov iftar je, tako, sukladan njihovom nijetu, pa imamo:

One kojima je iftar prilika da napokon jedu i piju nakon, kako to oni doživljavaju, teške obaveze posta, koju opet vrše samo iz straha od Božije kazne. Oni u vrijeme iftara obilno jedu i piju, želeći nadoknaditi sve što su tokom dana propustili.

Imamo i one koji poste s namjerom da se kroz svoj post približe Stvoritelju i zasluže viši duhovni stupanj. Oni se tokom posta ne suzdržavaju samo od hrane i pića, već i od svega ostalog što je vjerom zabranjeno. Oni u vrijeme iftara jedu i piju zadovoljni što im je Bog darovao to zadovoljstvo, pokorni su Bogu i svjesni da hrana i piće koju im je Bog darovao uvećavaju čovjekovu snagu za ibadet Gospodaru.

Oni koji poste suzdržavajući se od svega što čini da čovjek i na tren zaboravi na Boga, iftaru pristupaju u ime Boga, sa svješću o Bogu i zarad Boga. Oni u hrani ne traže užitak i ne jedu više nego što im treba da utaže glad.

Ukoliko u vrijeme iftara jedemo i pijemo neumjereno, sladeći se svakojakim đakonijama, onda to više i nije iftar nego životinjsko udovoljavanje strasti. A ako se još iftari hranom koja je stečena na nedozvoljen način, onda je takvo što niže od životinjskog stupnja. Međutim, iftarimo li se sa zahvalnošću Bogu, doživljavajući iftar kao priliku da povratimo snagu za dalji ibadet i s namjerom da se svojim iftarom približimo Bogu, onda je takav iftar nalik iftaru Božijih poslanika i evlija.

Sehur

Sehur je jedan od bitnih mustehaba ramazanskog posta. U predaji je rečeno: „Sehurite, pa makar gutljajem vode, jer Božiji blagoslov je nad onim ko sehuri i onim ko nudi postaču sehur.“

U vrijeme sehura, naravno, preporučeno je učiti Kur'an i dove, a naročito suru *Kadr*. U predaji se kaže: „Vjernik koji posti, pa u vrijeme iftara i sehura uči suru *Kadr* je poput mudžahida koji lije svoju krv u borbi na Božijem putu.“

Sehur je, dakle, sa fikskog stajališta mustehab, a naravno da je bitan i zato što nam daje snage da ispostimo predstojeći dan i provedemo ga u ibadetu.

O noći kadr i njenom traženju

Tačno je da sa sigurnošću ne možemo reći koja ramazanska noć je Lejletul-kadr, ali to nas ne smije spriječiti u želji da je tražimo. U jednoj predaji kaže se da ćemo lakše shvatiti koja noć je Lejletul-kadr ukoliko svake večeri od početka ramazana do dvadeset i trećeg dana stotinu puta proučimo suru *Ad-Duhan* ili hiljadu puta suru *Al-Qadr*.

Pozivanje na iftar i odlaženje na iftar

Jedan od divnih i pohvalnih običaja u mjesecu ramazanu jeste pozivanje postača na iftar, a iz brojnih Poslanikovich, s.a.v.a.s., hadisa znamo koliko je to vrijedno djelo. Naravno, kao i kod drugih djela, i ovdje je ključna čistota nijeta. Onaj, dakle, ko poziva drugog na iftar mora to činiti isključivo radi Božijeg zadovoljstva. U tome ne smije biti nikakvog licemjerja, želje za samopokazivanjem ili bilo kakve druge namjere.

Također, onaj koji je pozvan na iftar mora se odazvati isključivo želeći na taj način steći Božije zadovoljstvo odnosno omogućiti onome ko ga poziva da stekne sevab. Postaču ne smije biti bitan ugled među ljudima onoga ko ga poziva na iftar, ne smije mu biti važno koliko će trpeza bogata biti i slične stvari.

Iskrenost je, dakle, uvijek temeljni uslov valjanosti nekog djela. Sjetimo se, uostalom, uvijek kako se Iblisov, proklet da je, dugi ibadet na kraju pokazao ništavnim. S druge strane, iskrena tevba i najvećeg griješnika može u jednom momentu posve promijeniti i učiniti ga Bogu dragom osobom.

Više o Lejletul-kadru

Lejletul-kadr jedna je od najvećih vrijednosti časnog mjeseca ramazana. Noć je to koja je bolja od hiljadu mjeseci. U predajama se čak kaže da je to noć koja je bolja nego hiljadu mjeseci provedenih u džihadu ili u ibadetu.

Noć kadr je noć u kojoj se određuje ljudska sudbina i uopće spušta svaka odredba, u toj noći spušten je Kur'an, u toj noći meleki se spuštaju na zemlju i posjećuju skupove vjernika, nazivaju im selam i uznose njihove dove sve dok zora ne svane.

U predajama se kaže da je ovo noć u kojoj svačija dova biva uslišana, izuzev dove onoga na koga su srditi njegovi roditelji, onoga ko prekida rodbinske veze, onoga ko u srcu gaji zlobu prema vjernicima, i onoga ko pije alkoholna pića.

Prenosi se da se Musa, a.s., ovako obratio Svevišnjem: „O Bože moj, želim se Tebi približiti“, pa mu je odgovoreno: „Bliskost Meni stječu oni koji probdiju Noć kadr.“ Musa, a.s., tad reče: „O Bože moj, želim Tvoju milost i oprost.“, pa mu bi odgovoreno: „Moja milost pripada onome ko se u Noći kadr smiluje nevoljnicima.“ Musa, a.s., onda kaza: „Bože moj, želim sigurno preći preko Sirata“, pa dobi odgovor: „Sigurno će preko Sirata preći oni koji u Noći kadr dijele sadaku.“ Musa, a.s., još reče: „O Bože moj, želim okusiti džennetske plodove“, i bi mu kazano: „Džennetske plodove jest će oni koji u Noći kadr ne zaboravljaju da Me hvale i veličaju.“ Nakraju Musa, a.s., reče: „O Bože moj, želim Tvoje zadovoljstvo“, pa mu se reče: „Moje zadovoljstvo stječu oni koji u Noći kadr klanjaju dva rekata namaza.“

Od Poslanika, s.a.v.a.s., prenosi se: „U Noći kadr otvaraju se vrata nebesa. Nema onoga ko u toj noći obavlja namaz, a da mu Gospodar za svaku učinjenu sedždu ne daruje drvo u Džennetu, drvo tako guste krošnje i obujnog hlada da ako bi čovjek sto godina išao ispod njega, opet ne bi izašao iz njegovog hlada. Za svaki rekat biva mu darovana kuća u Džennetu, ukrašena draguljima i biserima. Za svaki proučeni ajet bude mu poklonjena jedna od džennetskih kruna...“, i tako do kraja hadisa.

U skladu s nekim predajama, Noć kadr ima svoje razine, pa je tako svaka od neparnih noći zadnje trećine ramazana jedna od razina Noći kadr odnosno jedan njen dio, a ona noć o kojoj se govori u Kur'anu jeste dvadeset i treća noć ramazana. Naravno, to se sa sigurnošću ne može ustvrditi, pa zato Noć kadr treba tražiti među neparnim noćima zadnje trećine časnog mjeseca ramazana.

Čovjek bi se za ovu noć trebao posebno pripremiti, obukavši čistu odjeću, stavljajući na sebe miris i slično, nastojeći i na taj način pokazati koliko cijeni Noć kadr. Uostalom, to je noć u kojoj smo posebni gosti Božiji, a znamo koliko je čovjek spreman potruditi se i dotjerati ukoliko ga kakav uglednik među ljudima pozove k sebi. Trebalo bi, dalje, unaprijed odvajati od imetka ono

što se namjerava udijeliti potrebitima u Noći kadr, jer udjeljivanje sadake u toj noći ima posebnu vrijednost.

Obraćajući se Bogu u Noći kadr morali bismo biti posebno ponizni, što više plakati i što više vremena provoditi na sedždi, te se prisjećati Božijih poslanika i Njegovih prvaka, onih koji bi nam morali biti uzor, porediti svoje postupke sa njihovima i kajati se iskreno i duboko zbog svojih grijeha.

Lijepo se Svevišnjem obratiti ovim riječima:

„O Bože moj, ja nisam onakav kakvim si mi Ti naredio da budem, ali milost Tvoja puno je već nego li su moji grijesi. Oprost je samo od Tebe, svako dobro je samo od Tebe, pa Te molim da uslišaš moju dovu i oprostiš moje grijehе.

Bože moj, Ti nećeš biti pitan za ono što činiš, nikome za ono što činiš nećeš račun polagati, niko s Tobom ne dijeli moć i vlast. Ti si Milostivi čija vlast nema granica, ti si Svemilosni čija milost nije ograničena. O ti Milostiviji od svih samilosnih!

O Bože, ne srdi se na mene, jer ja nisam od onih koji tebe za Boga ne priznaju niti sam neprijatelj Tvojih prijatelja, i ja samo od Tebe oprosta tražim. O Bože, ne uskratim mene za Svoj oprost i plemenitost! Tebi to što ćeš me mukama izvrnuti neće nikakvu korist pribaviti, a ja sam onaj kome su Tvoja milost i oprost neophodni.

Bože moj, Tvoj i moj neprijatelj Iblis htjede me spriječiti u obraćanju Tebi i htio je da izgubim nadu u Tvoju milost i oprost. Ja se, milosrdnošću Tvojom, oduprijeh njegovim nagovorima i prezirem ono što je on od mene tražio. Pomozi protiv njega mene koji nisam htio odbaciti nadu u Tvoju milost!

Bože moj, iako znam samo malo o Tvojim ogromnoj milosti i samilosti, znam da Ti Svoj oprost nećeš uskratiti nikom od robova Svojih, čak ni nevjernicima, osim onih koji su neprijatelji Tvojim prijateljima, pa ih na muke stavljaju i zlo im čine.

Bože moj, Gospodaru moj! Rob griješi, a Gospodar je taj koji oprašta! Bože moj, uzdam se uvijek u tvoju milostivost, svakoga dana i u svakom mjesecu, ali u ovom časnom mjesecu i ovom blagoslovljenoj noći ne dam da ikakva sumnja u milostivost Tvoju uđe u moje srce. Ovo je noć kad griješnima udjeljuješ Svoj oprost, kad udovoljavaš molbama robova Tvojih, noć kad su vrata oprosta i milosti otvorena pred svima! Vjerujem da noćas opraštaš svakome ko to zaište i da udovoljavaš svakome ko nešto od Tebe zatraži. To je ono što ja mislim o Tebi, tako ja vidim milostivost i dobrotivost Tvoju, a ti najbolje znaš šta nam je Tvoj Poslanik prenio i znaš kakvu je nagradu najavio za one koji o Tebi lijepo misle.“

Duhovni putnik bi u Noći kadr trebao klanjati dva rekata nafilu tako što će na svakom rekatu nakon *Fatihe* sedamdeset puta proučiti suru *Ihlas*, pa nakon selama sedamdeset puta reći *estagfirullah ve etubu ileyh*, te na kraju dići ruke na dovuu kojoj će iznijeti svoje želje i potrebe.

Potom bi bilo lijepo klanjati još stotinu rekata nafilu, a u pauzama između namaza učiti dove koje su nam prenesene od Čistih Imama, mir neka je na njih, jer u tim dovama sadržane su izvanredne upute i mudrosti koje kazuju o Putu pravom, o svojstvima Božijim, Njegovoj pravednosti, milosti i dobrotivosti, pravima Boga kod ljudi, pravima ljudi jednih kod drugih, Božijim poslanicima, Božijoj odredbi itd.

Također, treba učiti dove koje donosi Kur'an Časni, a u dvadeset i trećoj noći ramazana lijepo bi bilo proučiti sure *Ar-Rum*, *Al-Ankabut* i *Ad-Duhan*. Lijepo je potom uzeti *Sahifu Sedžadiju* i iz nje proučiti neke dove.

Blago, doista, onome ko uspije u Noći kadr ispoštovati ove propise i upute. Međutim, nipošto ne smijemo nasjesti na zamku prokletog šejtana koji će nam reći: „Ti nisi u stanju ispoštovati sve ovo, pa bolje ti je da i ne pokušavaš, jer od polovičnog posla nema nikakve koristi.“ On nas na ovaj način želi zavesti i odvratiti od ibadeta u blagoslovljenoj Noći kadr. Na nama je da pokušamo ostvariti bar nešto od ovih propisa i preporuka, jer svaki ibadet predstavlja posebno svjetlo srca, ma koliko mali i neznatan bio. Šejtan, ustvari, ljute često zavodi tako što im propise islama prikaže teškim, uplaši ih njima i kaže im kako ih oni nisu u stanju dosljedno izvršavati, pa onda nagovara ljude da se potpuno okane ibadeta i zapostave svoje vjerske obaveze.

Vjernik mora nastojati što više obavljati ibadet, pa makar samo onaj obavezni, i dobra djela kad god mu se pruži prilika, jer svako, i najmanje, dobro djelo može na Danu sudnjem biti presudno u našu korist, a mnoštvo malih djela ne da našem srcu da potamni. Uostalom, često upravo ljudi koji sebe ne smatraju naročito dobrim muslimanima, ali nastoje izvršavati svoje obaveze i čine dobro kad god im se pruži prilika, jesu mnogo bolji vjernici od onih koji su predani raznim neobaveznim ibadetima i zbog toga dopuste oholosti da uđe u njihovo srce, pa pomisle za sebe kako su bolji i Bogu draži od ostalih ljudi.

Ponešto o ovome svijetu

Iz Časnog Kur'ana, Poslanikovih, s.a.v.a.s., i predaja Čistih Imama jasno je da je ovaj svijet ustvari jedna golema varka za nas ljude i da je sama njegova priroda prevarna. On nipošto nije onakav kakvim se nama čini, ljepote ovoga svijeta samo su opsjena. Naravno, mnogima je teško povjerovati u to da je ovaj svijet samo opsjena i da ono što vide nije ustvari onakvo kakvim ga oni vide. Međutim, uronimo li kašiku u čašu vode i primijetimo li da je kriva, to nas nimalo ne čudi i tad prihvatamo da je posrijedi optička varka. A kako onda da kao vjernici ne vjerujemo riječima Poslanika islama, s.a.v.a.s., i Čistih Imama u vezi ovoga svijeta?!

Budući da u blagoslovljenom mjesecu ramazanu Svevišnji ukazuje posebnu milost Svojim robovima, i na nama je onda da makar tokom ramazana budemo što manje okrenuti ovome svijetu odnosno što manje vezani za dunjaluk, i da ga nastojimo doživljavati onako kako to islam od nas traži.

Napomenimo još i to da ukoliko je određena noć blagoslovljena, i njen dan je poseban i pun blagodati. Stoga i dan nakon Noći kadr trebamo smatrati blagoslovljenim i nastojati ga ispuniti ibadetom i pohvalnim djelima.

Posljednja noć ramazana

Postoji nekoliko preporuka koje se tiču posljednje noći časnog mjeseca ramazana, pa bi ih bilo lijepo pokušati ispoštovati. Lijepo bi, naprimjer, bilo klanjati deset rekata nafile namaza (pet puta po dva rekata), e sa nadom da će naš ramazanski post biti prihvaćen i donijeti nam Božije zadovoljstvo. Na svakom rekatu poslije *Fatihe* treba dva puta proučiti suru *Ihlas*, a na svakom rukuu i sedždi po deset puta izgovoriti: *subhanallahi vel hamdulillahi ve la ilahe ilahu ve allahu ekber*. Nakon svakog selama lijepo bi bilo hiljadu puta reći *estagfirullah*. Nadati se da će nakon ovih namaza naš post biti prihvaćen i pridodan našim dobrim djelima.

U ovoj noći lijepo je uzeti u ruke *Sahifu Sedžadiju*, učiti dove iz nje i razmišljati o životu Imama Sedžada, mir s njime, i porukama koje nam je putem svojih dova prenio. Lijepo je povesti se za njegovim primjerom, pa se upitati ako je već Imam, mir s njime, toliko mnogo činio tevbu i istigfar, koliko bismo tek mi morali tražiti oprost za sebe i kajati se!

U posljednjoj noći ramazana trebali bismo pokušati svesti račune sami sa sobom odnosno sa vlastitom dušom. Lijepo bi bilo da postač na kraju mjeseca ramazana pokuša sumirati svoj učinak, duhovni napredak i propuste, baš kao što to čovjek čini nakon što obavi kakav ovosvjetski posao. Trebalo bi preispitati s kakvim ahlakom, saburom, bogobojaznošću, znanjem, tevekkulom, pokornošću Bogu i zadovoljstvom Njime izlazimo iz ramazana, odnosno s kakvom poputbinom ulazimo u ostatak godine. Ustanovimo li da iz ramazana, ne dao Bog, izlazimo isti kakvi smo i ušli u njega, znači da naš post nije urodio plodom, što dalje znači da nije bio valjan i ispravan te da smo protraćili časni ramazan, što je doista golemi gubitak. Jer, nemoguće je ispostiti ramazan, činiti u njemu ibadet, učiti Kur'an i dove onako kako smo to pojasnili, a da sve to uopće ne utječe na naše srce i ne očisti ga. Zato, molimo Boga da ne budemo od onih koji se nisu okoristili blagoslovljenim ramazanom, jer Poslanik, s.a.v.a.s., kaže: „Ko tokom ramazana ne zaradi oprost, tome nikada neće biti oprošteno.“

Kako da se oprostimo sa ramazanom?

Sa ramazanom se trebamo oprostiti osjećajući tugu što je blagoslovljeni mjesec protekao i žaleći za njim. Neke će možda začuditi to što o rastanku sa ramazanom govorimo kao da se radi o rastanku sa kakvim čovjekom, nama bliskim prijateljem.

Treba međutim znati da vrijeme, mjesto i drugi fenomeni koji nam se na ovom svijetu čine beživotnim, u biti jesu živi, a znamo da brojne predaje govore da će se na Danu sudnjem pojaviti kao svjedoci za ili protiv nas. To što mi za života na ovome svijetu nismo u stanju shvatiti ove stvari je sasvim druga priča.

Pokušat ćemo ovdje sastaviti jednu prigodnu dovu koja bi, nadamo se, mogla poslužiti kao pozdrav časnom ramazanu odnosno oprost od njega:

O Bože moj, ovim časnim mjesecom učinio si nam golemo dobro, ali mi nažalost nismo kako treba shvatili vrijednost tog dobra, pa smo tako učinili nasilje prema sebi. Sada kad su njegovi blagoslovljeni dani i noći prošli, mi, milošću Tvojom, shvatamo šta smo izgubili i kakav časni gost odlazi od nas. Sada smo žalosni i jadamo se, jer kao da smo se tek probudili i shvatili veličinu blagodati koju Si nam sa ramazanom ukazao. Niko osim Tebe ne može ublažiti našu tugu i podariti nam utjehu.

Bože moj, uprkos svim mojim grijesima i slabostima, mojoj nemarnosti i neistrajnosti, znam da Ti nisi zaboravio na mene, da me nisi napustio i da si mi vrata pokajanja ostavio otvorenim. Ja ne gubim nadu u Tvoju milost i Tvoj oprost, jer samo nevjernici gube nadu u Tvoju milost. Samo oni koji preziru Put pravi zatvaraju oči pred Tvojom plemenitošću. O Bože , molim Tebe koji si spreman oprostiti i najvećim grijeshnicima, i zaklinjem te Muhammedom, s.a.v.a.s., i njegovim Ehli-bejtom, da mi udijeliš oprost i prihvatiš moju dovu, da izbrišeš moje ime sa liste onih koji su se ogriješili prema Tvom časnom mjesecu, a da me upišeš među one kojima si zadovoljan i koji su kod Tebe ispravni.

Bože moj, ovaj mjesec bio je mjesec u kome si nas pozvao da budemo Tvoji gosti, a Ti znaš da nije lijepo da se domaćin srdi na svoje goste, pa makar se gost ružno ophodio. Zato Te molim da mi oprostiš moju nemarnost, jer ja sam taj ko je na šteti budući da sam ostao gladan za trepezom koju si za nas plemenito rasprostro.“

O bajramu

Bajram je odabrani dan koga je Svevišnji učinio blagdanom muslimana, dan u kome nam On udjeljuje Svoju posebnu blagodat. Dan je to u kome trebamo kroz zahvaljivanje Bogu i veličanje Njega izraziti svoju zahvalnost za blagodat ramazana. I bajram ima svoja pravila i propise, pa ćemo i o tome kazati ponešto.

Noć uoči bajrama treba obaviti gusul, a kad se ugleda bajramski mlađak treba proučiti posebnu bajramsku dovu koja se nalazi u sahifi Sedžadijji. Uoči bajrama lijepo je klanjati što više nafila namaza, slično kao u Noći kadr.

Ne smije se, naravno, zaboraviti udijeliti sadekatul-fitr, sadaku koja znači upotpunjenje ramazanskog posta i bez koje, sukladno potvrđenim predajama, ramazanski post neće biti valjan. Kao što namaz bez salavata na Poslanika, s.a.v.a.s, i njegov ehli-bejt nije valjan, tako ni ramazanski post bez sadekatul-fitra nije potpun. Ukoliko neko nije u mogućnosti udijeliti sadekatul-fitr, onda je lijepo da ono što bi trebalo biti ova sadaka da nekom od članova svoje porodice, ovaj drugome i tako ukруг, e kako bi ova obaveza makar simbolično bila ispunjena.

Proučiti zijaret Imama Huseina, mir s njime, jedno je od najpohvalnijih djela koja se mogu obaviti uoči bajrama.

Musliman koji vjeruje u Božije obećanje u dolazak Imama Mehdija, mir s njime, koji će voljom Svevišnjeg ispuniti svijet pravdom, pobijediti nasilnike i uspostaviti vladavinu islama na cijeloj zemlji, doijeti svijetu sreću i radost, osjećat će tugu vidjevši kako je svijet danas ispunjen nepravdom, kako su širom svijeta na vlasti nepravedni vladari nasilnici, pa će posebnom dovom

moliti Gospodara da nam ubrza dolazak Imama Mehdijsa, mir s njime, i tu će dovu naročito uputiti na bajram, nadajući se da će ona nakon ramazanskog posta biti prije prihvaćena.

Napomenimo da je haram postiti dobrovoljni post za bajram, te će stoga vjernik iz predostrožnosti prije odlaska na bajram namaz pojesti nešto, pa makar to bilo samo par hurmi. Za bajramski namaz će se što ljepše obući i namirisati se, a sređujući se učit će dove i kur'anske ajete, naročito moleći Svevišnjeg da nam ubrza dolazak Imama Mehdijsa, mir s njime, i tako pomogne muslimane obećanom pobjedom.

Mustehab je bajramski namaz obavljati na otvorenom, a umjesto na ćilimima klanjati na golom tlu. Bajramski namaz poznat je po njegovim tekbirima, pa stoga nastojmo da naši tekbiri budu iskreni i da istječu iz same srži naših srca. Nemojmo, ne dao Bog, biti poput onih o kojima u jednoj predaji govori Imam Sadik, mir s njime: „Kad čovjek donese tekbir, a Bog vidi da mu srce ne svjedoči ono što jezik izgovara, kaže: 'O lažljivče, pa zar Mene misliš prevariti! Moje mi časti i veličine, oduzet ću ti slast sjećanja na Mene i tvoja ću obraćanja Meni učiniti ništavnim; tebe ću držati daleko od Sebe!'“

Inače, napomenimo na samom kraju još jednom da je izuzetno bitno sve ibadete obavljati sa punom prisutnošću svijesti i srca. Pred ovozemaljskim vladarima sebi sigurno ne bismo dopustili nikakvu odsutnost i sa njima bismo razgovarali krajnje usredsređeni na razgovor, pa zar onda nije sramotno biti nemaran pri obraćanju Gospodaru svjetova! Kako bismo mogli stajati pred Stvoriteljem, obraćati mu se, a srcem biti odsutni i razmišljati o kojekakvim ovosvjetskim stvarima. Zar da u takvoj situaciji dopustimo dunjaluku da okupira naše srce!

Lijepo je nakon bajramskog namaza proučiti tesbih hazreti Fatime, mir s njome, i prigodnu bajramsku dovu.